

PSYKOTERAPI
OG
VIDENSKABELIGHED

DANSK PSYKOLOG FORENING

2003

Forord

Baggrunden for udarbejdelsen af den foreliggende rapport går nogle år tilbage i tid. I forbindelse med Generalforsamlingen i 1998 rejste Lennart Ollars kritik af Psykoterapeutisk Fagnævns forvaltning af, hvilke psykoterapeutiske uddannelser og retninger der kunne godkendes i forbindelse med specialistuddannelsen i psykoterapi. I kritikken anførte Lennart Ollars, at fagnævnets praksis var alt for smal og snæver, såvel fagligt som fagpolitisk.

Generalforsamlingen vedtog på denne baggrund følgende forslag:

Generalforsamlingen støtter Psykoterapeutisk Fagnævn i at fastholde et seriøst fagligt niveau i forbindelse med videreuddannelseskurser i psykoterapi.

Generalforsamlingen pålægger samtidig Psykoterapeutisk Fagnævn at tilstræbe en bredde, som svarer til danske psykologers praksis i afgørelsen af, hvilke psykoterapiretninger der kan komme i betragtning som dele af den psykoterapeutiske videreuddannelse.

Generalforsamlingen pålægger samtidig Psykoterapeutisk Fagnævn at lægge videnskabelighed til grund i afgørelsen af, hvilke psykoterapiretninger der kan komme i betragtning som dele af den psykoterapeutiske videreuddannelse

Efterfølgende besluttede foreningens bestyrelse at følge dette forslag op med nedsættelse af en arbejdsgruppe med repræsentanter fra Specialistuddannelsesudvalget, Psykoterapeutisk Fagnævn, Sundhedspsykologisk Fagnævn, Psykoterapeutisk Selskab, Sundhedspsykologisk Selskab, Privatpraktiserendes Sektion samt Lennart Ollars og en uddannelseskonsulent fra sekretariatet.

Arbejdsgruppen kom til at bestå af:

Annette Mortensen (Psykoterapeutisk Fagnævn og Specialistuddannelsesudvalget).

Birtna Jerlang (Sundhedspsykologisk Fagnævn og Specialistuddannelsesudvalget).

Stig Poulsen (Psykoterapeutisk Selskab).

Annette Skriver (Sundhedspsykologisk Selskab).

Yvonne Kronberg (Privatpraktiserendes Sektion).

Lennart Ollars.

Ib Andersen (sekretariatet).

Arbejdsgruppen blev efter et par møder udnævnt til Psykoterapiudvalget med Roal Ulrichsen som formand. Kommissoriet for udvalget fik følgende formulering:

”Psykoterapiudvalget skal drøfte, hvorledes spørgsmålene om bredde og videnskabelighed i den psykoterapeutiske specialistuddannelse kan defineres nærmere. Dette skal ske på baggrund af GF 98's beslutning om:

- *At der skal opretholdes et seriøst fagligt niveau.*
- *At der skal tilstræbes en bredde, som svarer til danske psykologers praksis.*
- *At der skal lægges vægt på, at udbuddet hviler på et videnskabeligt grundlag.*

I sammenhæng hermed skal Psykoterapiudvalget på baggrund af GF 2000's beslutning:

- *Følge udviklingen af ”det grå terapimarked”, blandt andet på europæisk plan med udgangspunkt i det fagpolitiske signal, at den bedste konkurrenceparameter er stadig forbedret kvalitet og bredde i psykologers ydelser.*

Psykioterapiudvalget vil konkretisere disse to beslutninger ved at belyse og afklare det psykioterapeutiske felt med henblik på at formulere retningslinjer for de psykioterapeutiske elementer i specialistuddannelserne, således at videnskabelighed, bredde og kvalitet sikres i uddannelse og praksis. Psykioterapiudvalget vil i dette arbejde være opmærksom på de internationale faglige standarder vedrørende psykioterapi.”

Udvalgsarbejdet har fungeret som en løbende dialog kendetegnet ved en åben og udogmatisk holdning. Udvalget har arbejdet med projektet gennem en række møder suppleret med to heldagsseminarer.

Det første seminar fandt sted i efteråret 2000 med professor Geir Høstmark fra universitetet i Bergen med fokus på psykioterapi og videnskabelighed. Seminaret blev efterfulgt af læsning af en række artikler, uddelt på seminaret. Det andet seminar fandt sted i foråret 2001 med dr.psych. Agnes Petocz fra Australien med fokus på opfattelser af videnskabelighed og implikationerne for psykioterapeutisk uddannelse og praksis.

Derudover har hele udvalget deltaget i foreningens Årsmøde 2001 med temaet: Krydsfeltet mellem psykologiske teoriopfattelser og praksisformer. På Årsmødet havde udvalget ansvar for at referere samtlige afholdte workshops bl.a. til brug for udvalgets igangværende arbejde.

Udvalgets arbejde er mundt ud i nærværende rapport, som er redigeret af udvalget i fællesskab og må ses som udtryk for udvalgets fælles holdning til de problemstillinger, der behandles. Rapporten er et forsøg på at formulere en sammenhængende forståelse af det videnskabelige fundament for psykioterapi og munder ud i umiddelbart realiserbare forslag til ændringer af de specialistuddannelser, der har psykioterapi som kerneuddannelse. Samtidig er det udvalgets håb, at rapporten vil inspirere til en fortsat debat omkring og udvikling af Dansk Psykolog Forenings politik for de psykioterapeutiske elementer i specialistuddannelserne.

Ib Andersen (sekretariatet)

Birtna Jerlang

Yvonne Kronberg

Annette Mortensen

Lennart Ollars

Stig Poulsen

Annette Skriver

Roal Ulrichsen (formand)

Rapporten kort

Rapporten er opbygget i 7 kapitler, der forsøger at forholde sig til hovedindholdet i kommissoriet:

Kapitel 1

Her præciseres psykologiens genstandsområde og den psykologiske praksis' karakter af en forskningsproces

Kapitel 2

Breddekravet diskuteres i forhold til kravet om videnskabelighed. Der argumenteres for, at breddekravet er underordnet kravet om videnskabelighed, og at det således må kunne godtgøres, at psykoterapeutisk teori og praksis er baseret på videnskabelig forskning. Samtidig lægges der vægt på betydningen af at indtage en åben og pluralistisk holdning til afgrænsning af begrebet videnskabelighed. Det anerkendes således også, at såvel positivistiske, kvantitativt orienterede empiriske metoder som metoder med forankring i humanistiske traditioner kan bidrage til videnskabelig udvikling og i øvrigt ofte naturligt vil supplere hinanden.

Kapitel 3

Her diskuteres den videnskabelige holdning og videnskabelighed på forskellige niveauer. Den videnskabelige holdning er ud over systematik og tilstræbt objektivitet i arbejdet præget af parathed til hele tiden at udfordre sine antagelser og revidere disse i lyset af nye informationer og argumenter.

På *det grundvidenskabelige niveau* diskuteres tre forskellige sandhedskriterier og den forskellige vægt og betydning, disse har inden for forskellige videnskabsteoretiske positioner. Endvidere fremhæves betydningen af, at psykoterapeutisk teori er baseret på et progressivt forskningsparadigme, hvor der fra tid til anden genereres nye erkendelser/opdagelser.

På det næste niveau, niveauet for *anvendt videnskab*, argumenteres der for en nødvendig sammenhæng mellem det grundvidenskabelige niveau og niveauet for anvendt videnskab, således at en psykoterapeutisk metode kan begrundes systematisk ud fra en teori på det grundvidenskabelige niveau, fx ud fra de indlæringspsykologiske teoridannelser. For at kunne tale om videnskabelighed på det anvendte niveau må man endvidere kunne godtgøre, at der er en systematisk sammenhæng mellem de interventioner, som følger logisk af den psykoterapeutiske teoridannelse, og klientens udbytte af terapien.

Kapitel 4

I dette kapitel uddybes beskrivelsen af videnskabelighed på det 3. niveau, *praksisniveauet*. Med udgangspunkt i Donald Schön udfordres den traditionelle antagelse om en lineær bevægelse fra det grundvidenskabelige niveau over niveauet for anvendt videnskab til niveauet for praksis. Der argumenteres for, at der i stedet er tale om et dialektisk forhold mellem teori og praksis, hvor praksis kan og ofte vil være udgangspunkt for forskning og opnåelse af ny viden. Dette stiller mange krav til praktikerens om på én gang at kunne arbejde regelbundet, systematisk og metodisk funderet og samtidig kunne handle umiddelbart og afstemt efter situationen. Når noget går anderledes end forventet, må praktikerens på samme tid kunne være udforskende, hypoteseafprøvende og handlingsafprøvende. Ved siden af de metodiske og reflektive færdigheder betones endelig betydningen af terapeutens relationelle færdigheder på baggrund af psykoterapiforskningens påpejning af disse færdigheders afgørende betydning for resultatet af en

psykoterapi. Kompetence inden for disse tre færdighedsfelter kendetegner tilsammen den videnskabelige praktiker, samlet i det overordnede begreb: *den reflekterende kliniker*.

Kapitel 5

Her diskuteres det, hvordan de forskellige krav til videnskabelighed kan tilgodeses inden for specialistuddannelsernes opbygning. Således kan den obligatoriske teoriundervisning udgøre rammen for en væsentlig del af den videnskabelige skoling, forudsat at teorierne kan indfri de krav til videnskabelighed, som er formuleret på det grundvidenskabelige niveau og på niveauet for anvendt videnskab.

Endvidere tilskrives supervisionen en central rolle for udviklingen af en videnskabelig holdning hos den kommende specialist, herunder for udviklingen af de kompetencer, der kendetegner den reflekterende kliniker.

Kapitel 6

Det præciseres, hvilke mere specifikke krav der må stilles til de specialistuddannelser, der har psykoterapi som kerneydelse. Blandt de væsentligste krav kan nævnes, at en forudsætning for godkendelse af en given psykoterapeutisk metode er, at der kan redegøres tilfredsstillende for, hvordan den grundlagsteori, metoden hviler på, imødekommer etablerede sandhedskriterier, og at metoden systematisk hænger sammen med grundlagsteorien og altså kan begrundes i denne. Endvidere skal en given teoridannelse kunne gøres til genstand for efterprøvning og kritik samt kunne redegøre for relevante kriterier for terapeutisk effekt samt for, hvordan disse kan evalueres systematisk.

For at sikre den enkelte specialists grundige kendskab til sin arbejdsmetodes og teoris sammenhæng bør der i løbet af specialiseringen indgå mindst ét længerevarende og sammenhængende uddannelsesforløb inden for en særlig terapeutisk tradition. Samtidig skal det enkelte uddannelsessted fremover eksplicit kunne redegøre for og undervise i sammenhængen mellem de pågældende grundlags- og metodeteorier.

For at sikre en tilsvarende sammenhæng og fordybelse i det professionelle udviklingsarbejde anbefales det, at en væsentlig del af supervisionen skal foregå som mindst ét længerevarende forløb hos én og samme supervisor. I forlængelse af rapportens betoning af supervisionens centrale rolle for udviklingen af en videnskabelig holdning hos den reflekterende kliniker indstiller udvalget, at Specialistuddannelsesudvalget ser nærmere på indholdet i supervisoruddannelsen, således at supervisorerne fremover har forudsætninger for at sikre udviklingen af disse kompetencer hos supervisanderne. Endelig anbefales det, at Specialistuddannelsesudvalget tager initiativ til en afklaring af, om og hvordan en løbende evaluering af den faktiske kompetenceudvikling i løbet af specialistuddannelserne kan tilrettelægges.

Kapitel 7

Der konkluderes på grundlag af rapportens præciseringer og anbefalinger. Netop rapportens betoning af de fælles og gennemgående kvalifikationer og kompetencer på tværs af skoler og teoretiske retninger lægger sig fint i forlængelse af den samordning i hovedområder og fælles teorimoduler, som blev vedtaget på Generalforsamlingen 2002. I begge udvalg betones således de fælles elementer i specialistuddannelserne, hvilket også i et arbejdsmarkedspolitisk perspektiv vil gøre specialistuddannelserne mere attraktive for arbejdsgiversiden at investere i.

Endvidere sigter begge udvalgs arbejde mod at styrke videnskabeligheden og kvaliteten i specialistuddannelserne. I den henseende er begge udvalgs arbejde en vigtig intern forberedelse af det arbejde, der nu forestår, nemlig arbejdet med at få specialistuddannelserne offentligt godkendt.

Kapitel 1: Indledende bemærkninger

Psykioterapiudvalgets kommissorium, som er beskrevet i forordet, afspejler måske den brydning i fagets historie, som i disse år finder sted. Brydning mellem ånden og fagkulturen fra tiden før autorisationsordning og specialistedannelser, hvor psykologydelse ikke var underkastet en fælles kvalitetskontrol, og så de ændringer i ånd og fagkultur, som sker nu, hvor krav og kontrol er en realitet.

Udfordringen nu er bl.a., at de nye krav og kriterier for faglighed formidles, så de opleves som udviklingsmulighed og som klare rammer – frem for den vilkårlighed og usikkerhed om faglighed og udviklingsmuligheder, der tidligere herskede. Risikoen i den nuværende situation vil være forestillingen om at skulle kontrollere for meget. Så nedbrydes den frihed og selvstændighed som havde gode vækstbetingelser i ånden, fra før krav, kontrol og styring blev en realitet.

Men hvem har ansvaret for at tage vare på denne proces i fagets aktuelle historie? Ideelt set alle involverede, der har ansvaret for organisering af professionsudviklingen, dvs. universiteterne, Psykolognævnet, Specialistedannelsesudvalget og Dansk Psykolog Forening samt medlemmerne gennem deres dialog med foreningen.

Dette debatoplæg fra Psykioterapiudvalget er et aspekt af den proces; et forsøg på at etablere en fælles bevidsthed om psykioterapi og videnskabelighed. Det er udvalgets håb, at oplægget vil generere nye tanker og holde dialogen i gang.

Tidspunktet falder fint i hak med den igangværende status over specialistedannelserne (Evalueringsrapporten 2000) samt den omstrukturering af specialistedannelserne, som fulgte i kølvandet på denne statusrapport.

- - -

Lad os indledningsvis reflektere lidt bredere, end kommissoriet til Psykioterapiudvalget lægger op til. Dette udvalgs navn er historisk betinget og stammer fra en tid, hvor psykioterapi blev opfattet som ydelsen par excellence blandt psykologer, dvs. fra en tid, hvor fagets selvforståelse og arbejdsområdet var snævrere, end det er i dag. Otte etablerede specialistedannelser afspejler, at psykologers arbejdsfelt er bredt. Yderligere er nye specialer på trapperne.

En af de udfordringer, der møder standen i lyset af denne proces, er at være/blive bevidst om det fælles og kunne fastholde en fælles faglig identitet, mens vi udøver vores specialistedviden inden for den ene eller den anden gren af psykologien.

Specialistedannelserne er måske træets faglige krone, men det er røddernes forankring, som bestemmer træets styrke og levedygtighed.

Dette er sagt i lyset af forhold, som må medtænkes i en drøftelse af specialistedannelserne: Der forekommer en risiko for, at etableringen af specialer medfører så skarp en afgrænsning i forhold til hinanden, at fornemmelsen for de fælles rødder forsvinder.

Arbejdsmarkedssituationen sammenholdt med de kostbare specialistuddannelser kan endvidere medføre at nogle giver op – ikke magter at gå i gang med denne form for kompetenceudvikling. Modellen for den ideelle sikring af kvalitet i psykologydelser må således være den gradvise kvalificering over autorisations- til specialistniveau i dialektik med en offensiv arbejdsmarkedspolitik.

Det er den model, som vi overordnet må have in mente, når vi gør os overvejelser om, hvordan vi kan sikre et seriøst fagligt niveau, bredde og videnskabelighed i specialistuddannelserne. Modellen bygger på den antagelse, at psykologer har en genstand med klare fælles karakteristika. Det er den genstand, som gør os forskellige fra andre akademiske faggrupper og fælles med hinanden.

I lyset af, at specialistuddannelserne tematiserer forskellighederne inden for standen, foreligger der en risiko for, at specialiseringen fører til en fastlåsnings i et givet speciale og dermed til nedsat fleksibilitet i forhold til de arbejdsopgaver, som den enkelte psykolog møder samt nedsat mobilitet på arbejdsmarkedet. Det er bl.a. denne risiko, som omstruktureringen af specialistuddannelserne forsøger at imødegå ved at indføre flere fælles uddannelseselementer i specialiskvalificeringen. Omstrukturering er ligeledes motiveret af den erkendelse, at der er noget, som alle psykologer skal være gode til for at kunne imødekomme de arbejdsopgaver som psykologer reelt stilles over for, idet flere af specialerne overlapper: Eksempelvis er lighedspunkterne blandt de specialer, der har psykoterapi som kerneydelse, langt mere iøjnefaldende end forskellighederne. Sådanne fælles kompetencer og vejen til kvalificeringen er beskrevet i kap. 4 og 5.

Drøftelsen af den antagelse, at psykologer har en fælles genstand kunne være omfattende, men man kan også anlægge en meget enkel forestillingsrække i forsøget på at indkredse det fælles:

- Psykologi handler om menneskers tanker, følelser og handlinger i relationelle kontekster.
- Psykologer undersøger sådanne fænomener, og deres instrument er bl.a. observation.
- Målet i psykologers praksis er forandringsprocesser, og metoden er intervention.

For at kunne forandre noget må man vide, hvad det observerede handler om. Kunne indplacere det i en teoretisk forståelsesramme. Det er problembestemmelsen eller i klinisk sprog 'assessment'. Problembestemmelse og stimulation af forandringsprocesser foregår i mødet med den konkrete virkelighed gennem en søgeproces, hvor psykologen med sin teoretiske og metodiske bevidsthed er til stede i en udforskning af et andet univers – det være sig et andet menneske, en familie eller en anden organisatorisk enhed.

I den situation er psykologen gennem sin faglige ballast og sin personlighed det instrument, som medierer processen. Efter problembestemmelse og intervention følger observation af reaktion/effekt og evaluering af forløbet. Interventionens karakteristika er således dialektikken mellem oplevelse og refleksion. Processen er dynamisk og dialogisk.

Psykologfaget er tillige en akademisk disciplin, dvs. funderet på et videnskabeligt grundlag. Videnskabens formål er udforskning. Det er psykologiens ligeledes. De spørgsmål, psykologen hele tiden stiller sig selv, er de samme, som forskeren stiller sig selv: Hvad er det, jeg observerer? Hvad handler det her om? Hvilke hypoteser genereres af det, som jeg observerer? Hvorledes skal jeg efterprøve hypotesen? Hvad fortæller resultatet mig – holder min problembestemmelse/hypotese, eller skal der genereres nye hypoteser?

Fænomener udforskes i sådanne processer i enhver ny kontekst, som psykologen møder. De fænomener, vi stilles over for, er sjældent identiske. Psykologens "data" er præget af både variation og flertydighed.

Sådanne arbejdsprocesser forudsætter derfor bestemte egenskaber som åbenhed, nysgerrighed, evnen til at holde mange data op over for hinanden, før konklusionerne drages. I den henseende er forskerens og psykologens arbejdsprocesser forbløffende ens, karakteriseret ved den gentagne bevægelse at gå ind i noget, være i stand til at opleve det, som sker, være i stand til at gå ud igen, kunne sætte oplevelsen ind i en forståelsesramme, tænke efter, hvad der skete, blive klogere af det erfarede, formidle det videre. En stadig bevægelse mellem ikke-viden og viden, mellem kaos og konstans, mellem ikke-struktur og struktur.

Viden, konstans og struktur opstår gennem vores faglige og personlige ballast, dvs. graden af vores samlede kompetenceudvikling – herunder evnen til at kunne arbejde på grundlag af en videnskabelig tilgang.

Kapitel 2: Overordnede overvejelser om bredde og videnskabelighed

Efter de indledende bemærkninger i kapitel 1 om psykologi som fagområde samt den fagpolitiske og faghistoriske kontekst, vi formulerer os ind i, vil vi i dette kapitel se overordnet på vores kommissorium og opgave, der bl.a. indeholder tre krav for godkendelse af videreuddannelser i psykoterapi:

- At der skal opretholdes et seriøst fagligt niveau i videreuddannelserne.
- At der skal tilstræbes en bredde, som svarer til danske psykologers praksis.
- At der skal lægges vægt på, at udbuddet hviler på et videnskabeligt grundlag.

Udvalget har set disse tre krav som delvis overlappende og indbyrdes forbundne. Vi har valgt at reducere de tre krav til to, nemlig til kravene om "bredde" og "videnskabelighed", idet kravet om "et seriøst fagligt niveau" kan opfattes som en blødere formulering af kravet til videnskabelighed.

I det følgende vil forholdet mellem kravene til bredde og videnskabelighed blive diskuteret og præciseret.

Bredden i teori og metodevalg på psykoterapiområdet

Esben Hougaard nævner i 'Psykoteraapiens hovedtraditioner' 400 psykoterapiformer, hvoriblandt amerikanske psykoterapeuter efter en rundspørge skulle fordele sig særligt inden for fire hovedtraditioner: Psykodynamisk/psykoanalytisk terapi. Kognitiv terapi/adfærdsterapi. Humanistisk/oplevelsesorienteret terapi. Familie-/systemorienteret terapi. De er i nævnt prioriteret, hvad angår udbredelse. Dog er det ifølge Hougaard relevant at gøre opmærksom på, at så mange som 67 % af amerikanske psykoterapeuter betegner sig selv som eklektikere (Hougaard,1998).

Esben Hougaard refererer tillige en dansk undersøgelse af psykoterapeuters praksis, foretaget af bl.a. Erik Friis Jørgensen i 1997, for følgende tal: 157 danske psykoterapeuter fordelte sig på følgende måde, hvad angår hovedtradition: Psykoanalyse/psykodynamisk terapi: 79 %. Humanistisk terapi: 32 %. Kognitiv terapi og adfærdsterapi: 13 %. Systemorienteret terapi: 18 %. Esben Hougaard konkluderer på disse tal, at det er rimeligt at tale om fire almindeligt anvendte psykoterapeutiske hovedtraditioner på dansk grund, eller måske fem, hvis man inkluderer en eklektisk gruppe, idet så mange som op til 42 % af de danske terapeuter så ud til at anvende sig af mindst to hovedtraditioner (Hougaard,1998).

Esben Hougaard refererer i 'Psykoteraapi – teori og forskning' en norsk undersøgelse fra 1984 af samme karakter, som viser lignende tendenser. Dog med den tilføjelse, at 14 % af de norske terapeuter bekender sig til 'kommunikationsorienteret terapi', en med Esben Hougaards vending 'lokalt betinget variation' (Hougaard,1996).

Geir Høstmark Nielsen omtaler i sin bog "Psykoteraapi med voksne" fem hovedtraditioner i Norge, idet kroporienteret psykoterapi inkluderes. Med tanke på Wilhelm Reichs flerårige ophold i Norge og efterfølgende norsk videreudvikling af kroppsykoterapeutiske arbejdsformer kunne man igen kalde denne en 'lokalt betinget variation' (Høstmark Nielsen, 1993).

Dansk Psykolog Forening opererer i sin pjece om specialistuddannelse i psykoterapi med fire hovedtraditioner som eksempler på, hvad psykoterapeuter kan specialisere sig i:

Psykodynamisk/psykoanalytisk. Systemisk/strukturel. Kognitiv/adfærdsterapeutisk.
Eksistentiel/humanistisk.

Overvejelser om en yderligere operationalisering af 'bredde'

Med udgangspunkt i vores kommissorium og efter at have set på de hidtidige undersøgelser om bredden i teori og metodevalg har Psykoterapiudvalget drøftet relevansen af at undersøge, hvilke teorier og metoder danske psykologer faktisk bruger i deres daglige praksis. Vi fandt flere forhold som kunne tale for en sådan undersøgelse.

For det første er det udvalgets opfattelse, at mange danske psykologer betjener sig af flere psykoterapeutiske traditioner, og at det følgelig kunne være interessant at få kortlagt, dels hvilke metoder og traditioner der er tale om, dels hvordan de samme terapeuter bærer sig ad med at integrere disse.

For det andet udtrykker flere erfarne klinikere og forskere, heriblandt Esben Hougaard i 'Psykoterapi – teori og forskning', at tiden måske nærmer sig, hvor det er relevant at tænke mere i integration af hovedtraditioner end i 'rene' teorier og arbejdsformer (Hougaard, 1996; Willert, 1998 og 2000).

For det tredje har den nævnte danske undersøgelse (som er en aflægger af en større international undersøgelse) en række svagheder, som kunne begrunde en ny og bredere undersøgelse. Dels var svarprocenten på det (meget omfattende) udsendte spørgeskema på 30 % og svargrundlaget så forholdsvis lille som 157 besvarelser, dels var de mulige afkrydsningskategorier vedrørende hovedtraditioner/anvendte metoder noget begrænsede. Den omtalte undersøgelse rettede sig i øvrigt ikke kun til akademisk uddannede psykoterapeuter, men til en bredere gruppe af psykoterapeuter. (Jørgensen, 1994).

Man kunne således lave en mere nuanceret kortlægning af 'lokalt betingede danske variationer' ved at udsende en længere liste over teorier og arbejdsformer (som i det mindste afspejlede de seneste års udbud i Dansk Psykolog Forenings egne kurser) til fx danske cand.psych.'er og specialister i psykoterapi med opfordring til en uddybet besvarelse af, hvilke metoder man anvender, og ikke mindst om, hvordan man integrerer disse.

En liste som den nævnte ville i givet fald omfatte teorier og arbejdsformer som: psykoanalytisk, psykodynamisk, adfærdsterapeutisk, kognitiv, humanistisk, systemisk, gestaltterapi, kroppsykoterapi, eksistentiel psykoterapi, NLP, transaktionsanalyse, ekspressiv psykoterapi, tegneterapi, akut- og posttraumatisk psykoterapi, korttids psykoterapi, parterapi og sorg- og kriseterapi.

Udvalget finder, at det ville være interessant at se, hvad en sådan undersøgelse ville vise, men finder det på den anden side ikke er realistisk eller nødvendigt, at dette sker som et led i udvalgets arbejde.

Med støtte i den seneste forskning på psykoterapi og som et resultat af vore drøftelser og konsultationer gennem snart to år er vi kommet frem til, at lokalt og historisk betingede afgrænsninger af 'accepterede teorier og arbejdsformer' nok er et betydningsfuldt, men næppe et relevant og slet ikke et afgørende kriterium i en afgørelse af, om et givet uddannelsesprogram skal kunne anbefales.

Selv om vi altså ville finde det lærerigt at vide mere om danske psykologers faktiske praksis, har vi ikke ønsket at argumentere kvantitativt, eller om man vil: populistisk: "når så og så mange psykologer gør ..., så må man ...". Vi skal uddybe dette synspunkt i det følgende.

Krav til videnskabelighed som det primære fokus

Der er en lange række forhold, der taler for en åben og pluralistisk tilgang til afgrænsning af videnskabelighed. Den hidtidige forskning på psykoterapi kan således ikke på sikker vis fremhæve enkelte psykoterapeutiske traditioner som generelt mere effektive end andre. Hertil er undersøgelsesresultater for usikre, ligesom der kan sættes væsentlige metodiske spørgsmål ved deres validitet.

Forskningsresultaterne synes tillige at pege på, at forskellige psykoterapeutiske strategier og metoder kan have fordele over for forskellige klienter og klientgrupper.

Forskningsresultaterne tyder endelig på, at kvalitetskrav til videreuddannelser ikke skal fokusere alene på teori og metode/tradition (og slet ikke på bestemte udvalgte teorier/tilgange), men også på generelle krav til et videnskabeligt grundlag samt på krav om udvikling af mellemmenneskelige kompetencer.

Et sagligt begrundet eller med andre ord nuanceret videnskabeligt grundsyn på bredden i videreuddannelsesstilbud må således nødvendigvis være åbent og pluralistisk, men bestemt også kritisk.

Psykoterapiudvalget finder derfor, at det alene er kravet om videnskabelighed, der skal fastholdes som det afgørende kriterium for, om uddannelsesforløb skal godkendes af foreningen. Et givet videreuddannelsesforløb skal således ikke vurderes på, om det ligger inden for en af de historisk og lokalt traditionelle hovedtraditioner, og heller ikke på, om et bestemt antal danske psykologer bruger den pågældende arbejdsmetode eller ej, men alene på, om det lever op til en nærmere beskrevet videnskabelig standard. Bredden i udbuddet af videreuddannelser og øvrige kursusudbud, det vil sige en fastholdelse af et differentieret metodevalg og behandlingstilbud, skal sikres ved alene at lægge vægt på kravet om videnskabelighed.

Denne konklusion sætter selvsagt en afgrænsning og forsøgsvis operationalisering af begrebet videnskabelighed helt afgørende i fokus. Videnskabelighed skal i denne forbindelse forstås på flere niveauer, som vi i det følgende vil redegøre nærmere for.

Kapitel 3: Et videnskabeligt grundlag for psykoterapi

Formålet med dette kapitel er at nå til operationel afklaring af, hvad der i denne rapport forstås ved begreberne videnskab og videnskabelig holdning. En sådan afklaring er nødvendig for kunne indfri tre overordnede mål med rapporten, nemlig:

- At etablere kriterier, som gør det muligt at identificere kvalificerede psykologydelse.
- At etablere kriterier for godkendelse af kurser og terapeutiske uddannelsesprogrammer som del af de specialistuddannelser, der har psykoterapi som kerneydelse.
- At skabe et grundlag for en videreudvikling af de videnskabelige aspekter af specialistuddannelserne.

Det er indlysende, at et sådant projekt ikke vil kunne realiseres i en endelig, uigendrivelig form, men tværtimod vil ægge til voldsom debat. Selve intentionen med dette arbejde er behæftet med en række overordnede vanskeligheder, som kort vil blive behandlet i det følgende.

Hvordan defineres videnskabelighed?

For det første er det slående, at selv om "videnskab" og "videnskabelig metode" i den offentlige bevidsthed og i visse dele af "det videnskabelige samfund" regnes for garanten for den tættest mulige tilnærmelse til sandheden, så har det indebåret uoverstigelige vanskeligheder at nå til en endelig afklaring af, hvordan man kan skelne mellem videnskab og pseudovidenskab (Chalmers 1982, s. 244; Bem & de Jong, s. 61). Tilbøjeligheden til at legitimere påstande ved at henvise til, at de er videnskabeligt underbyggede, kan altså kritiseres for ikke at være baseret på klare kriterier for, hvad der forstås ved videnskab.

Hertil kommer, at det siden Kuhns banebrydende arbejde om paradigmeskift (1970) er blevet stadig mere omdiskuteret, hvorvidt udviklingen i videnskabelige grundantagelser sker som følge af gennemført stringente og rationelle overvejelser eller snarere må ses som resultat af kulturelt betingede normdannelsesprocesser i grupper. Ligeledes har forskellige, ofte marxistisk inspirerede, traditioner kritiseret den traditionelle naturvidenskabelige forskningslogik for at være udtryk for en ideologi, som bidrager til en legitimering af undertrykkelsesforhold i det kapitalistiske samfund. Der har derfor udviklet sig en stærk videnskabssociologisk tradition, hvor den primære forskningsinteresse er at forstå udviklingen af videnskabelige ideer i sammenhæng med den økonomiske, sociale og kulturelle kontekst forskerne arbejder inden for (se fx Bem & de Jong, op. cit., s. 81ff).

Endelig er det tydeligt, at påberåbelsen af *videnskab* som en ensartet størrelse let kommer til at implicere en antagelse om, at man kan afgrænse en *enhedsvidenskab*, inden for hvilken alle de eksisterende videnskabelige discipliner kan integreres. En sådan vision om en enhedsvidenskab var en central del af den logiske positivismes projekt (se Lübcke (ed.), 1982a, s. 131ff), men især inden for socialvidenskabelig og humanistisk videnskabsteori afvises det blankt, at en sådan enhedsvidenskab skulle være mulig. Tværtimod har der siden slutningen af 1800-tallet været en markant tradition for at afgrænse humanvidenskaberne fra naturvidenskaberne.

Der har været to klassiske argumenter for, at en sådan sondring var nødvendig: Den tyske filosof Dilthey fremførte, at natur- og humanvidenskaber (ånds-) vedrørte to radikalt forskellige genstandsområder og følgelig nødvendigvis måtte udforskes med forskellige metoder. Åndsvidenskabernes særpræg består ifølge Dilthey deri, at forskeren står i et særligt umiddelbart forhold til sin genstand, fordi han kan basere sin erkendelse på *indføling* i for eksempel

bevidsthedslivet hos forfatteren til en given bog. Dette vil aldrig være muligt med den naturvidenskabelige metode, som kun kan beskrive kunstneren som et fysisk system og derfor går glip afgørende viden. Dilthey talte i denne forbindelse om, at naturvidenskaberne *forklarer*, mens åndsvidenskaberne *forstår* (Dilthey, 1894, s. 143f). Et supplerende argument for, at der er en væsensforskel mellem ånds- og naturvidenskaber, finder man hos Windelband, som gør gældende, at hvor naturvidenskabernes formål er at bestemme *almene*, generelle sammenhænge, så søger åndsvidenskaberne det *enkelte*, unikke. Windelband introducerer termene *nomotetisk* som betegnelse for den videnskabelige tænkning, der søger at udlede lovmæssigheder, mens bestræbelsen på at forstå det enkeltstående tilfælde i sin helhed af Windelband kaldes *idiografisk* (Windelband, 1894).

Essensen i denne opremsning er ganske enkel: Det er uhyre vanskeligt i dag at finde nogen videnskabsteoretikere, der vil forsvare tanken om en enhedsvidenskab, som på baggrund af universelle kriterier kan skelne mellem sand videnskab og pseudovidenskab, som er hævet over værdier, interesser og kulturelt forankrede tænkemåder og som kan integrere human-, social- og naturvidenskaber. Dette har ført til en opblomstring af *relativistiske* synspunkter, hvor det betones, at det ikke er muligt at fremsætte udsagn vedrørende en objektivt eksisterende virkelighed, fordi sådanne udsagn altid vil være relative og afhængige af den historiske og kulturelle kontekst, hvori de bliver fremsat. En central antagelse, som typisk fremhæves som argument for en relativistisk erkendelsesteori, er, at vi aldrig har direkte adgang til virkeligheden, men altid vil opleve den gennem de fortolkninger eller konstruktioner, som leveres os gennem sproget og øvrige samfundsmæssige praksisformer.

Der er imidlertid fra mange sider fremført argumenter til forsvar for mere sofistikerede *realistiske* erkendelsesteorier. Typisk anerkender disse, at det er naivt at tro, at der kan dannes teorier, som står i et direkte afbildningsforhold til en ydre verden, der eksisterer uafhængigt af vores erkendelse. Men samtidig afviser sådanne realistiske epistemologier, at velargumenterede teorier er henvist til *udelukkende* at afspejle rent subjektive, relative konstruktioner om verden. Ud fra forskellige typer af argumenter søges der redegjort for, at videnskabelige teorier rent faktisk rummer informationer om en verden, som ikke kan reduceres til rent sproglige konstruktioner. Fremtrædende realistiske teoridannelser er blevet kategoriseret som *videnskabelig realisme*, *pragmatisme* (se Bem & de Jong, op. cit., s. 73ff) og *objektivism* (se Chalmers, op. cit., s. 173ff). Selv om vi på ingen måde vil prætendere, at vi kan afklare kontroversen mellem disse divergerende videnskabsteoretiske positioner, vil vi i det følgende ud fra mere pragmatisk begrundede argumenter søge at nå til en afklaring af et rimeligt standpunkt for Dansk Psykolog Forening i forhold til disse forståelser.

En politik for videnskabelighed?

På baggrund af ovenstående fremstilling er det indlysende, at det er forbundet med store vanskeligheder at definere operationelle og politisk anvendelige kriterier for god videnskabelig holdning i psykoterapeutisk teori og praksis.

Vi har allerede i kapitel 2 fastslået, at vi grundlæggende bekender os til en pluralistisk position, når det gælder vurderingen af de mange forskellige psykoterapeutiske retninger, der eksisterer i dag. Der er for os at se en række årsager til, at dette er den klogeste indstilling. Den første er rent pragmatisk: Ethvert politisk beslutningsgrundlag er resultat af en række kompromiser, som skal sikre, at der kan opnås en bred tilslutning til de afgørelser, der senere træffes på baggrund af dette beslutningsgrundlag. En meget snæver definition af videnskabelighed vil ganske simpelt ikke kunne samle den nødvendige støtte fra Dansk Psykolog Forenings medlemmer. Hertil kommer, at i

betragtning af, at det i den videnskabssteoretiske debat har vist sig umuligt at nå til enighed om en forståelse af videnskabelighed, vil det virke absurd, hvis Dansk Psykolog Forening resolverer, at man har løst disse grundlagsproblemer og fremover vil forfægte én eksklusiv forståelse af videnskab på bekostning af en række alternative opfattelser. Endelig har det i den empiriske udforskning af psykoterapeutisk praksis vist sig uhyre vanskeligt at dokumentere overlegenheden af bestemte metoder frem for andre (Wampold, 2001), og der kan altså heller ikke her findes sikkert belæg for særlige metoders overlegenhed.

Når dette er slået fast, er det samtidig vigtigt for os at understrege, at en gennemført relativisme i forhold til vurderingen af de forskellige psykoterapeutiske teoridannelser og praksisformer er ligeså problematisk som en snæver dogmatisk holdning. Dette skyldes ikke mindst, at Dansk Psykolog Forening har et direkte ansvar for og en etisk forpligtelse til at sikre, at der er en lødighed i den psykoterapi, der tilbydes af danske psykologer. Foreningen kan derfor ikke fralægge sig ansvaret for at regulere markedet af psykoterapi varetaget af psykologer. Vi anser da også denne opgave for at kunne løses, og vi skal i det følgende argumentere for, ud fra hvilke overordnede kriterier en sådan regulering kan foregå.

Lad os indledningsvis behandle spørgsmålet om, hvorvidt det overhovedet er rimeligt at opstille sådanne kriterier, når det er forbundet med så store vanskeligheder at nå til endegyldige sandheder om teoriens gyldighed. Her er det vigtigt at fastholde, at selv om det måske ikke er muligt at nå til uigendrivelige sandheder, udelukker dette ikke, at man kan argumentere struktureret for bestemte synspunkters overlegenhed. Situationen er på mange måder parallel til den, man møder i juraen, hvor afgørelser med vidtrækkende konsekvenser ofte træffes, uden at der er opnået en endegyldig konsensus omkring det hændelsesforløb, der ligger til grund for dommen. Vores grundholdning er den, at den pluralistiske grundholdning og åbenheden over for forskelligartede opfattelser må afvejes i forhold til behovet for at kunne afgrænse sig over for teoretiske systemer og praksisformer, som strider mod rationel tænkning og krav om seriøs argumentation. At det principielt set aldrig kan udelukkes, at visse af sådanne teorier i fremtiden vil kunne integreres i en videnskabelig forståelse, bør ikke forhindre, at Dansk Psykolog Forening kan distancere sig fra dem i dag.

I vores forsøg på at bidrage til en afklaring af, hvad der med rimelighed kan forstås ved videnskabelighed vil vi indledningsvis diskutere, om det er muligt at karakterisere træk ved en fundamental *videnskabelig holdning*, og dernæst søge at belyse, hvordan en sådan kan appliceres på tre forskellige niveauer for psykoterapeutisk forståelse: Det grundvidenskabelige eller paradigmatisk niveau, niveauet for anvendt videnskab og endelig den udøvende psykoterapeuts konkrete praksis.

Den videnskabelige holdning

På trods af, at det synes umuligt at opstille uigendrivelige kriterier for, hvordan man afgrænser videnskab fra pseudovidenskab, er det tilsyneladende ikke helt så vanskeligt at etablere en konsensus omkring karakteristika ved en videnskabelig *holdning*. Dette gælder også i vid udstrækning på tværs af de skel mellem natur-, social- og humanvidenskaber, som ellers kan synes så vanskelige at overskride. Chalmers citerer i denne forbindelse Feyerabend, som ellers er kendt for sin radikale afvisning af endegyldige demarkationskriterier mellem "sand" og "falsk" videnskab:

"(...) forskellen mellem den dogmatiske og den respektable tænker ligger i den forskning, som de sætter i værk, efter at de har antaget et synspunkt. Dogmatikeren vil almindeligvis være godt tilfreds med at forfægte sit synspunkt i dets oprindelige, foreløbige, metafysiske form. Han vil overhovedet

ikke være parat til at lade det efterprøve, hvis resultatet ser ud til at tale for modstanderens synspunkt, ja, ofte vil han overhovedet ikke indrømme, at der kan være et problem. Det er denne nærmere undersøgelse, detaljerne i den, erkendelsen af eventuelle vanskeligheder, den almene viden og anerkendelsen af indvendinger, som adskiller den respektable tænker fra dogmatikeren. Det er ikke teoriens oprindelige indhold." (Feyerabend, 1964, citeret fra Chalmers 1982, s. 202f).

I dette citat karakteriseres et helt afgørende karakteristikum ved den videnskabelige holdning, nemlig paratheden til hele tiden at udfordre sine antagelser og revidere disse i lyset af nye informationer og argumenter. Til den videnskabelige holdning hører altså en anerkendelse af, at al erkendelse er foreløbig og altid vil kunne revideres (Bem & de Jong, op. cit., s. 6), og at der ikke findes gudgivne *forskningsmetoder*, som til alle tider og på tværs af alle genstandsområder vil være de mest velegnede. Med Michell:

"The common core to all scientific methods is *critical inquiry*. This is *the fundamental* scientific method." (citeret fra Petocz, 2001b)

Implicit i dette synspunkt ligger også den holdning, at der ikke findes særlige videnskabelige metoder, som a priori er det eneste gyldige (ibid.). Tværtimod er det afgørende, at den videnskabelige metode tilpasses det særlige genstandsområde, der udforskes, og de mål, der karakteriserer undersøgelsen. Heraf følger også, at den eksperimentelle metode ikke er den eneste acceptable videnskabelige metode, og at kvantitative metoder ikke a priori er mere legitime end kvalitative (se fx Chalmers, op. cit., s. 243f.; Petocz, 2001a).

Vi vil dog fremhæve to kriterier for en videnskabelig tilgang, som for os at må betragtes som gyldige uanset genstandsområdets beskaffenhed, nemlig *systematik* og *objektivitet* (i den specifikke betydning, som vi redegør for i det følgende).

Ved systematik forstås blandt andet, at man grundigt beskriver sine metoder og de grundantagelser/hypoteser, som har været udgangspunkt for undersøgelsen, samt at man afviser ad hoc-modifikationer af teorien, dvs. modifikationer, som ikke efterfølgende vil kunne gøres til genstand for nye selvstændige undersøgelser (Bem & de Jong, op. cit., s. 7; Chalmers, op. cit., s. 90). Et af de vigtige formål med dette krav er at gøre det muligt for andre iagttagere at vurdere, på hvilken måde forskerens forhåndsantagelser og metoder har bidraget til at påvirke de data, som undersøgelsen producerer. Dette er ikke mindst vigtigt efter, at der er opstået bred konsensus om det synspunkt, at det aldrig er muligt at tale om data som selvstændige enheder, der eksisterer uafhængigt af den teori, der har ligget til grund for undersøgelsen. Selv om denne antagelse længe har været anerkendt inden for humanvidenskaberne, blandt andet som en essentiel forudsætning for ideen om *den hermeneutiske cirkel*, er det først indenfor de senere år, at synspunktet for alvor er blevet accepteret inden for naturvidenskaberne, blandt andet som en konsekvens af den kritik af det traditionelle positivistiske ideal, som er blevet fremsat af Hanson og Quine (Bem & de Jong, op. cit., s. 45ff; Chalmers, op.cit., s. 53ff; Kjørup, op. cit., s. 103).

Et andet fundamentalt karakteristikum ved videnskabelig metodik er *objektivitet*. Selv om man har forladt forestillingen om, at der skulle eksistere objektiv viden i absolut, eviggyldig forstand, har objektivitetsidealet stadig en plads i den videnskabelige tænkning – forstået som kravet om, at forskningsprocessen og de data, som den frembringer, i videst mulig forstand kan gøres til genstand for efterprøvning og kritik. Det er indlysende, at et sådant krav vil blive imødekommet på forskellig vis, afhængig af, om forskningens genstand er fysiske processer eller empati i psykoterapi, men for

begge undersøgelser vil det være afgørende, at forskeren gør sit yderste for at fremlægge sine data samt metoderne, hvorigennem disse er tilvejebragt, på en måde, som giver andre undersøgere en reel mulighed for at forholde sig kritisk til disse (se Spence, 1989, for et bud på, hvordan dette kan lade sig gøre for så vidt angår data fra den psykoanalytiske situation).

Videnskabelighed belyst på tre niveauer

I vores fortsatte behandling af spørgsmålet om kriterier for videnskabelighed har vi fundet det nyttigt at skelne mellem tre niveauer for videnskabelig praksis¹:

- *Det grundvidenskabelige niveau*, der svarer til det, som med Kuhn ofte betegnes som et *paradigme*. Inden for det psykoterapeutiske felt vil man på dette niveau finde de forskellige personlighedsteorier og andre grundlagsteorier, som karakteriserer forskellige terapeutiske retninger, således for eksempel de indlæringspsykologiske teoridannelser, der udgør det teoretiske grundlag for adfærdsterapien, eller Freuds metapsykologiske teorier inden for psykoanalysen.
- *Niveauet for anvendt videnskab*, altså teorier om og forskrifter for den praksis, der er i overensstemmelse med teoridannelserne på det grundvidenskabelige niveau. I analogi med eksemplerne på grundvidenskabelige teoridannelser kunne Wolpes principper for desensibilisering eller Freuds tekniske skrifter ses som hørende til dette niveau.
- *Niveauet for praksis*. På dette niveau er det blandt andet interessant, hvordan den enkelte psykoterapeut konkret interagerer med sine klienter, hvordan han i denne interaktion bruger teoretiske betragtninger, samt hvorvidt der måtte ligge andre bevæggrunde og ræsonnementer bag psykologens praksis end de, der umiddelbart kan udledes af en given teori om psykoterapi.

Det grundvidenskabelige niveau

I forlængelse af de anførte betragtninger om nødvendigheden af at afvise et konsekvent relativistisk synspunkt vil vi i det følgende argumentere for, at det bør være muligt at stille visse overordnede krav til et paradigme, før det med rimelighed kan betragtes som videnskabeligt. En konsekvens heraf er, at det bør være muligt helt at afvise visse teoretiske systemer som uvidenskabelige, såfremt de ikke lever op til sådanne krav.

Indledningsvis kan det være relevant at påpege, at der igennem historien har været gjort forskellige forsøg på at opstille *sandhedskriterier* for videnskabelige teorier, og at de forskellige sandhedskriterier ofte har været forbundet med forskellige videnskabelige traditioner. Således har naturvidenskaben traditionelt opereret ud fra et *korrespondenskriterium*, når en teoris gyldighed skulle eftervises. Heri ligger et krav om, at der er overensstemmelse mellem teoriens begreber og den ydre virkelighed, som teorien intenderer at beskrive. En implikation heraf bliver, at teorien skal være i stand til levere forudsigelser om udfaldet af hændelsesforløb inden for teoriens område, som rent faktisk viser sig at passe. Inden for humanvidenskaberne har *konsistens-* og *kohærens-kriterierne* ofte været fremherskende. Disse kriterier har rødder i en *idealistisk* filosofi, som ser det som afgørende, at et givet teoretisk udsagn er konsistent med vores eksisterende viden inden for et

¹ Man kan hos Schön (1987, s. 8ff) finde en diskussion af denne "arbejdsdeling" for det videnskabelige praksisfelt. Schön er udtalt kritisk over for ideen om, at der i en sådan inddeling skulle ligge en *rangordning* af de forskellige domæner, således at det grundvidenskabelige niveau udgør et "højere" niveau end praksis, og at det derfor skulle være muligt ud fra den grundvidenskabelige niveau at bestemme, hvad en korrekt praksis består i. Tværtimod mener Schön, at praksis aldrig kan reduceres til en simpel applikation af overordnede teoretiske betragtninger, ligesom han betoner, at de grundvidenskabelige teoridannelser i meget betragtelig grad er udledt af erfaringer erhvervet i praksis. Selv om vi, som uddybet i kapitel 4, er enige i denne kritik, mener vi alligevel, at kategoriseringen kan bidrage til at forenkle de følgende diskussioner, hvorfor vi har valgt at opretholde den.

område. Kohærenskriteriet kan betragtes som et narrativt sandhedsideal, hvor målet er at skabe en sammenhængende fortælling om et fænomen uden en antagelse om, at denne fortælling i absolut forstand spejler en ydre virkelighed. Endelig argumenterer blandt andet Habermas for relevansen af et *konsensuskriterium* for sandhed. Habermas anser etableringen af en konsensus opnået gennem en kritisk, *herredømmefri dialog* for eksempel i et videnskabeligt miljø for at være et anvendeligt mål for videnskabelighed (Fogh Kirkeby, 1994; Bem & de Jong, op. cit., s. 4 & 85f).

Det er indlysende, at samtlige disse kriterier er behæftet med alvorlige svagheder. Korrespondens-kriteriet forudsætter principielt, at det er muligt at stå i et direkte forhold til den ydre verden og gennem denne umiddelbare oplevelse af verden afgøre, om der er overensstemmelse mellem teorien og dens forudsigelser og de faktiske fænomener. Imidlertid er der selv blandt tilhængere af en realistisk epistemologi næppe mange, der vil fastholde en sådan opfattelse af forholdet mellem teorier og virkeligheden, jf. påpegningen ovenfor af, at forskningens ”data” altid vil have en karakter, der er farvet af de forhåndsantagelser, som ligger bag udvælgelsen af sådanne data. Konsistens- og kohærenskriterierne lider under den alvorlige svaghed, at der ikke eksisterer nogen som helst garanti for, at en nok så sammenhængende og overbevisende fortælling er sand. Medmindre man bekender sig til en radikal relativisme, vil det således være grundlæggende utilfredsstillende at lade sig nøje med et kohærenskriterium, som for eksempel ville indebære, at frenologien burde tages til nåde igen og indtage sin retmæssige plads ved siden af aktuelle personlighedsteorier. Endelig er konsensuskriteriet vanskeligt at acceptere, ikke mindst fordi det ikke forekommer videre indlysende, at det, at et stort antal universitetsansatte bekender sig til en given forståelsesramme, i sig selv skulle være en garanti for, at denne også er korrekt. Også den akademiske verden oplever modebølger, hvor en teoridannelse i en årrække anerkendes som den mest avancerede på et givet område for blot at forsvinde stort set spurrløst nogle år senere.

At man således ikke kan ophøje et af disse sandhedskriterier til at være almengyldigt, bør dog næppe betyde, at de kan frakendes relevans. Vi anser dem for at være grundlæggende principper i en videnskabelig argumentation, som vil have forskellig vægt afhængig af den videnskabelige disciplin, inden for hvilken man opererer, men som alle er uundværlige og som må søges kombineret i evalueringen af en teori (jf. Fogh Kirkeby, op. cit., s. 259f) Også inden for hele spektret af teorier af relevans for det psykotераpeutiske felt vil det i udgangspunktet være relevant at forholde sig til alle tre typer af sandhedskriterier. Samtidig bør det anerkendes, at det enkelte paradigme vil orientere sig inden for en videnskabsforståelse, som i højere grad lægger op til anvendelsen af et bestemt af disse paradigmer. For eksempel vil indlærings-teorien i sin egen selvforståelse mene, at bekræftelse af teoriens grundlæggende hypoteser bør ske gennem eksperimentel eftervisning (korrespondens-kriteriet), mens eksistentielle teorier om mennesket i højere grad vil henvise til evnen til at skabe meningsfulde forståelser som kriteriet for succes.

Et yderligere synspunkt, som synes relevant i forhold til vurderingen af en given teoridannelse, er Lakatos’ (1974) kriterium for at skelne mellem progressive og degenererende forskningsprogrammer (se også Chalmers, op. cit., s. 128ff). For at et forskningsprogram (eller et paradigme) skal kunne forstås som progressivt og altså fortsat værd at opretholde, er det ifølge Lakatos nødvendigt, at det fra tid til anden fører til nye opdagelser. Sker dette ikke, betegner Lakatos forskningsprogrammet som degenererende og dermed på vej til at blive udkonkurreret af andre. Nu er det indlysende, at det i princippet er umuligt at afgøre, hvor *længe* man skal vente på, at et paradigme kaster nye erkendelser af sig. Det vil aldrig kunne udelukkes, at selv længst forglemte videnskabelige teorier får nyt liv som følge af overraskende revurderinger og nye empiriske fund.

Men dette forhindrer ikke, at overvejelser om det progressive respektive degenererende i et givet teoretisk system kan indgå i en samlet vurdering af systemets grad af videnskabelighed.

Vi kan forsøgsvis eksemplificere, hvordan en kombination af de ovennævnte kriterier kan indgå i en vurdering af forskellige teoretiske systemer, som kan danne grundlag for psykoterapeutisk praksis. Selv om psykoanalysen igennem hele den moderne psykoterapis historie har været den dominerende retning blandt praktiserende psykoterapeuter, har spørgsmålet om psykoanalysens videnskabelighed bestandig været til debat. Ikke mindst i de senere år har utallige bøger og artikler fraskrevet psykoanalysen enhver ret til at påberåbe sig videnskabelig status og relegeret den til pseudovidenskabernes rækker. Det synes således særdeles relevant at vurdere, om sådanne anklager rent faktisk er underbyggede.

Det vil indledningsvis være naturligt at se på korrespondenskriteriet for sandhed, dvs. spørgsmålet om, hvorvidt psykoanalysen som teori er empirisk underbygget. Hvis vi i denne kontekst undlader at beskæftige os med resultaterne af den psykoanalytiske *terapi*, står det tilbage at afklare, om der kan etableres empirisk belæg for centrale psykoanalytiske begreber som fx det dynamisk ubevidste, fortrængningsbegrebet og faseteorien. Hvor forskningen på dette område i mange år var relativt sparsom, hvilket kunne indikere, at psykoanalysen havde problemer i forhold til at honorere korrespondenskriteriet, er der inden for de senere år sker en stærk vækst i empiriske studier af sådanne psykoanalytiske grundlagsproblemstillinger. Denne forskning findes i høj grad inden for udviklingspsykologien (se fx Stern, 1985; Zeanah et al, 1989), men også inden for det nye forskningsområde, som er blevet betegnet *neuropsykoanalyse*, og som eksplicit søger at udforske implikationer af psykoanalytisk teori for neurovidenskaberne og vice versa (se fx Kaplan-Solms & Solms, 2000).

Ikke mindst den udviklingspsykologiske forskning har haft omfattende konsekvenser for den psykoanalytiske teori, som synes at være under ændring i retning af en større kompatibilitet med den aktuelle mainstream-udviklingspsykologi. Med andre ord synes psykoanalysen (måske med ryggen mod muren) at demonstrere en åbenhed over for empirisk forskning, som indikerer, at der er en villighed til at underlægge sig korrespondenskriteriet for bekræftelse af de teoretiske antagelser og til at ændre sådanne antagelser, hvis de synes at stride mod empiriske forskningsresultater.

Endvidere kan man argumentere for, at der i dag, for eksempel inden for neuropsykologien, gøres forsøg på at eftervise, at psykoanalytiske antagelser rent faktisk stemmer overens med nyere fund omkring hjernens funktion og struktur. Selv om man næppe kan hævde, at det er almindeligt accepteret, at psykoanalytisk teori har inspireret nye opdagelser inden for neurovidenskaberne, synes det dog rimeligt at fastholde, at der ydes et aktivt videnskabeligt arbejde for at demonstrere, at psykoanalysen i sin moderne form fortsat kan betragtes som et progressivt forskningsprogram.

I forhold til kohærenskriteriet står psykoanalysen relativt stærkt. Der er gjort mange overbevisende forsøg på at give helhedsfremstillinger af den psykoanalytiske teori, heraf såvel nogle, der tolker psykoanalysen i naturvidenskabelige (fx neurovidenskabelige) termer, som nogle, der redefinerer psykoanalysen som en humanvidenskabelig disciplin (se fx Moore, 1999). Det er indlysende, at det kan være vanskeligt at tale om psykoanalysen som én kohærent teori, al den stund der eksisterer mange konkurrerende udlægninger af den psykoanalytiske metateori. Men det forhold, at der overhovedet eksisterer sådanne gennemarbejdede syntetiserende fremstillinger, er i princippet tilstrækkeligt til at indfri kohærenskriteriet. Man kunne endvidere argumentere for, at den meget store indflydelse, psykoanalysen til stadighed har haft inden for humanvidenskaberne, yderligere

styrker vurderingen af psykoanalysen som et progressivt forskningsprogram i Lakatos' forstand (selv om Lakatos' teori primært er blevet udviklet i forhold til naturvidenskaberne).

Med hensyn til konsensuskriteriet er et ganske pragmatisk kriterium for en teoris videnskabelige status spørgsmålet om, hvorvidt den nyder almen anerkendelse i den akademiske verden og således for eksempel indgår i pensum på universiteter verden over. Her er psykoanalysens stilling langt fra entydig, idet man på mange psykologiske universitetsinstitutter især i den angelsaksiske verden vurderer psykoanalysen som en pseudovidenskab, hvis uvidenskabelige karakter for længst er blevet demonstreret. Imidlertid findes der et uhyre stort antal universiteter, hvor psykoanalysen tages alvorligt som videnskab, og psykoanalytiske bøger og tidsskrifter publiceres af prominente akademiske forlag over hele verden. Man kan med lethed argumentere for, at dette i sig selv er et noget svagt argument for psykoanalysens videnskabelige status. Det er i denne forbindelse nærliggende at erindre om den enorme dominans, marxismen havde i hele den akademiske verden i 1970'erne, en udbredelse, som står i skærende kontrast til den langt mere sporadiske anvendelse af marxistisk inspirerede analyser i dag. Ikke desto mindre er det forhold, at det kan vise sig, at også psykoanalysen om 30 år vil være opgivet endeligt som forklaringsmodel uden for små, sekteriske grupperinger, ikke et argument for, at konsensuskriteriet er fuldstændig værdiløst. Samtidig med at man maner til forsigtighed med hensyn til at tiltro den videnskabelige offentlighed en gudgiven rationel dømmekraft, afspejler en teoris udbredelse i den videnskabelige verden alt andet lige fortsat, at et stort antal personer, der er blevet trænet i videnskabelig metode og kritisk tænkning, fortsat finder den pågældende teori værd at beskæftige sig med. Dette er ikke et trivielt faktum, men synes rent faktisk værd at inddrage i en vurdering af en teoris videnskabelige status.

Alt i alt mener vi således, at det er muligt argumentere for, at psykoanalysen fortsat må betragtes som en videnskabelig teoridannelse. Vi mener, at det er muligt på lignende vis at argumentere for videnskabeligheden af en række andre paradigmer inden for det psykoterapeutiske felt, fx de øvrige hovedretninger, som i dag anerkendes af Dansk Psykolog Forening (systemisk/strukturel, kognitiv/adfærdsterapeutisk og eksistentiel/humanistisk). Det afgørende for os er imidlertid ikke i denne sammenhæng at gå ind i en vurdering af konkrete psykoterapeutiske forståelsesrammer. Vi har udelukkende ønsket at give en meget overordnet skitsering af, hvordan en argumentation for en given teoridannelses videnskabelige status *kunne* udformes. Vi mener følgelig, at det vil være overvejelser af denne karakter, der bør være afgørende for Dansk Psykolog Forenings holdning i forhold til overordnede teoretiske paradigmer, der danner grundlag for psykoterapeutisk praksis. Vi vil i det følgende kort søge at demonstrere, hvordan sådanne overvejelser vil kunne anvendes i en afgrænsning i forhold til teoretiske systemer, som pt. *ikke* kan anerkendes som videnskabelige.

Hvis de ovenfor skitserede principper for vurdering af et paradigmes videnskabelige status således appliceres i forhold til astrologien – en teoridannelse, som kan tænkes at indgå i referencerammen hos visse behandlere på det såkaldte grå terapimarked – finder vi følgende: Astrologien kan ganske uproblematisk vurderes ud fra korrespondenskriteriet. I sit væsen må astrologien forstås som en naturvidenskabelig teori, der opererer med lineære kausale sammenhænge mellem objektivt eksisterende himmellegemers placering og velbeskrevne og -definerede personlighedstræk hos enkeltindivider. Det følger heraf, at astrologien kan gøres til genstand for empirisk udforskning, og at man gennem denne empiriske forskning vil kunne styrke eller afkræfte den basale påstande i teorien. Imidlertid eksisterer der kun ganske lidt empirisk forskning, hvor astrologiske hypoteser søges eftervist. Selv om det muligvis ikke kan hævdes, at den forskning, der rent faktisk er udført, helt entydigt afkræfter astrologiens påstande (se fx Mayo et al., 1978), må det i hvert fald anses for at være et graverende problem, at en teori, der i den grad opererer med en entydig

naturvidenskabelig forklaringsmodel, har et så spinkelt empirisk grundlag. Der synes heller ikke at være tale om, at astrologiens påstande inspirerer til ny forskning inden for tilgrænsende teoretiske områder eller ligefrem viser sig at føre til nye opdagelser inden for disse. Hermed synes det med rimelighed at kunne hævdes, at astrologien (i hvert fald pt.) har status af et *degenererende* forskningsprogram.

At astrologien kan betragtes som en kohærent teoretisk konstruktion, synes der ikke at være grund til at betvivle. Man kan dog hævde, at dette er af mindre relevans, idet astrologien næppe kan betragtes som en humanvidenskab og altså ikke kan indplaceres i det felt, hvor kohærenskriteriet for sandhed typisk anses som det afgørende kriterium. Og hvad angår konsensuskriteriet, er det helt uomtvisteligt, at astrologien ikke nyder nogen form for anseelse i universitære sammenhænge. Tværtimod synes der at være en entydig konsensus omkring betegnelsen af astrologi som en pseudovidenskab. Vi må igen slå fast, at det er principielt umuligt én gang for alle at erklære en teoridannelse for uvidenskabelig. Det kan på ingen måde afvises, at der i nær eller fjern fremtid kan dukke forskningsresultater op, som gør det nødvendigt radikalt at revurdere astrologiens videnskabelige status. Dette forhindrer dog ikke den konklusion, at der aktuelt ikke synes at være grundlag for at se astrologien som videnskabeligt underbygget. Vi finder på denne baggrund, at astrologien kan eksemplificere en type af teoridannelser, som ikke bør anerkendes af Dansk Psykolog Forening som legitime grundlag for psykoterapeutisk praksis.

Niveauet for anvendt videnskab

Vi har ovenfor behandlet niveauet for de mere generelle teoridannelser (fx vedrørende forståelsen af personligheden), der udgør det almene grundlag for forskellige psykoterapeutiske praksisformer og for de specifikke teorier om denne praksis. Vi vil nu gå over til at fokusere på teorierne om selve den terapeutiske praksis – det, som til tider betegnes som behandlingsteorier, teorier om teknik mv. Vi håber, at det vil fremgå af det følgende, at der på dette niveau er tale om nogle problemstillinger af en lidt anden karakter end de, der findes på det grundvidenskabelige niveau.

Vi finder, at der i forhold til vurderingen af disse teorier om praksis rejser sig to afgørende problemstillinger, hvoraf den ene først og fremmest relaterer sig til kohærenskriteriet og den anden til korrespondenskriteriet. Vi vil argumentere for, at begge problemstillinger er af afgørende betydning i vurderingen af en given psykoterapeutisk retnings videnskabelighed.

Sammenhæng mellem det grundvidenskabelige niveau og niveauet for anvendt videnskab

Den første af de nævnte problemstillinger vedrører spørgsmålet om, hvorvidt en given psykoterapeutisk metode kan begrundes systematisk ud fra en teori på det grundvidenskabelige niveau, altså en teori, der forklarer den konkrete praksis og de resultater, der måtte opnås, ud fra en overordnet forståelse af mennesket. Denne overordnede forståelse kan have karakter af en personlighedspsykologisk, socialpsykologisk eller indlæringspsykologisk teoridannelse eller eventuelt en neurofysiologisk forklaringsmodel. Det afgørende er, at der er tale om en teori, der opfylder de krav til videnskabelighed, som er opstillet i det foregående afsnit.

Når dette er afgørende, er det, fordi det herigennem sikres, at spørgsmålet om terapiens effekt ikke bliver det eneste afgørende. Som vi umiddelbart herefter skal argumentere for, kan det naturligvis aldrig være uinteressant, om en given behandlingsmetode har en dokumenteret effekt. Men ikke desto mindre kan man let forestille sig behandlingsmetoder, som i gruppesammenligningsundersøgelser har vist sig at have en effekt, men som ikke er videnskabeligt funderede, og som netop af denne årsag udgør et dårligt grundlag for en seriøs psykologfaglig praksis. Vi tænker her

på en række såkaldt alternative behandlingsformer, som i den udstrækning, de har været underkastet systematiske empiriske undersøgelser, udmærket kunne tænkes at lede til et gennemsnitligt udbytte, som er signifikant højere i den behandlede gruppe end i en ubehandlet kontrolgruppe. Imidlertid ligger der ikke i et sådant resultat nogle indikationer i retning af, *hvordan* resultatet er opnået. Såfremt rationalet bag behandlingen er af en karakter, som må betragtes som uvidenskabelig (såsom astrologi, healing etc.) kan man argumentere for, at behandlingseffekten er opnået gennem suggestion og således må betragtes som en placeboeffekt.

Man kunne naturligvis hævde, at det er et arrogant synspunkt at afvise en terapiform, som har dokumenteret sin effekt, blot fordi man ikke vil anerkende metoden som videnskabelig. Der er imidlertid en yderligere grund til, at en sådan afvisning forekommer nødvendig. Denne ligger deri, at hvor psykologisk intervention i forhold til personer med lettere psykiske lidelser kun sjældnere kan have den store skadelige effekt, så er dette langt fra tilfældet, når det gælder terapi eksempelvis alvorligere personlighedsforstyrrelser. Ved behandlingen af sådanne klienter kan det ikke fagligt forsvares at anvende metoder, som ikke er forankret i en sammenhængende, videnskabeligt anerkendt personlighedsteori, da fraværet af en sådan umuliggør vurderingen af, hvornår en given intervention kan have en decideret skadelig virkning.

Indfrier terapien sine erklærede mål?

Lige så vigtigt som det altså er at kunne begrunde sine interventioner i forhold til en grundvidenskabelig teoridannelse, er det imidlertid at kunne argumentere systematisk for, at de mål, som der er for det terapeutiske arbejde, rent faktisk som hovedregel indfries. Man kan se dette som en variant af korrespondenskriteriet, altså at man for at kunne tale om videnskabelighed på det anvendte niveau må kunne godtgøre, at der er en systematisk sammenhæng mellem de interventioner, som følger logisk af den psykoterapeutiske teoridannelse, og klientens udbytte af terapien.

I denne sammenhæng har især forsøget på at identificere *empirisk underbyggede terapiformer*² opnået stor opmærksomhed i de senere år. Dette arbejde tog for alvor fart med en rapport fra en arbejdsgruppe nedsat af American Psychological Associations Division 12 for kliniske psykologer (Task Force, 1995), hvor kriterierne for, at en terapiform kan kaldes empirisk underbygget, blev specificeret. Der er senere sket visse justeringer af disse kriterier, senest i 1998 (Chambless & Hollon, 1998 – se også Hougaard, 1999).

Den fundamentale forskningslogik, som afspejles i disse kriterier, er lægevidenskabens kontrollerede kliniske eksperiment, hvor en eller flere behandlede grupper sammenlignes med en ubehandlet kontrolgruppe og eventuelt en placebokontrolgruppe. Alternativt kan der sammenlignes med en gruppe behandlet med en allerede empirisk underbygget terapiform. Afgørende for, hvorvidt en given psykoterapeutisk metode anerkendes som empirisk underbygget, er, om der enten er et signifikant bedre udbytte hos behandlingsgruppen end hos kontrolgruppen eller et lige så stort udbytte som hos gruppen behandlet med en allerede empirisk underbygget metode. For at kunne leve op til de standarder, som denne type forskning forudsætter, er det tillige nødvendigt, at de behandlede klienter tilhører en population, som har specifikke, ensartede problemer, som er identificeret på en reliabel og valid måde ud fra specifikke inklusionskriterier. I praksis anvendes typisk diagnostiske kategorier fra DSM-IV som inklusionskriterier. Endvidere skal terapien udføres ud fra manualer, hvori det præciseres, hvordan terapien bør skride frem, og hvilke interventioner

² Fremover forkortet EST for *Empirically Supported Treatments*.

der vil være relevante i forhold til forskellige særlige problemstillinger, der måtte optræde igennem terapien.

Det er indlysende, at denne type forskning på mange måder indebærer store fremskridt i forhold til tidligere tiders ofte impressionistiske og usystematiske evaluering af psykoterapieffekt. Vi mener således også, at Dansk Psykolog Forening kan insistere på, at man inden for de forskellige akademiske psykoterapeutiske miljøer forholder sig seriøst til resultaterne fra EST-forskningen. Vi mener dog ikke, at det vil være ønskværdigt, at man udelukkende baserer afgørelsen af, hvilke psykoterapeutiske retninger der kan betegnes som videnskabeligt underbyggede, på forskning ud fra EST-paradigmet. Denne holdning deler vi med en lang række skeptikere, som er prominent placeret inden for den empiriske psykoterapiforskning (se fx Bohart et al., 1998; Garfield, 1998; Henry, 1998).

Der er blevet fremført en lang række problemer ved en ensidig brug af kriterierne for empirisk underbyggede terapier som lakmusprøven for, hvad der udgør effektiv terapi.

Et af de vægtige kritikpunkter er, at et gennemgående resultat fra talrige studier i psykoterapi er, at den enkelte terapeuts kompetence tilsyneladende spiller en væsentlig større rolle for forskellen i terapiens effekt end den anvendte psykoterapeutiske metode. Man finder således typisk i studier af psykoterapi, at der er større forskel mellem de succesrige og mindre succesrige terapeuter *inden for* den samme terapiform end mellem de forskellige terapiformer (Crits-Christoph et al., 1991; Lambert & Okiishi, 1997; Hougaard, 1998). Det er oplagt, at dette ikke i sig selv kan være et argument for, at det er uinteressant at undersøge forskellene mellem forskellige terapeutiske retninger. Forskningsresultaterne synes imidlertid at understøtte den holdning, at man ville kunne opnå en større samlet fremgang i effekt, hvis det var muligt at udvikle den enkelte terapeuts kompetencer *inden for* den retning, terapeuten praktiserede, end hvis man satsede på at omskole terapeuter til de terapiformer, der var fundet empirisk underbyggede.

Hertil kommer, at der inden for den empiriske psykoterapiforskning synes at herske en udbredt enighed om, at en meget stor del af det terapeutiske udbytte må ses som resultat af såkaldte *non-specifikke* eller *fælles* faktorer, altså elementer i terapien, som ikke er specifikke for den givne terapeutiske retning (Weinberger, 1995; Hougaard, 1996). Blandt de kvaliteter hos terapeuten, som oftest er blevet forbundet med sådanne non-specifikke faktorer, er de, som er beskrevet af Carl Rogers som de nødvendige og tilstrækkelige betingelser for terapeutisk forandring, altså ubetinget positiv opmærksomhed, kongruens eller autenticitet samt empati (Rogers, 1957). Heller ikke anerkendelsen af de non-specifikke faktorerers betydning udelukker, at den specifikke psykoterapeutiske teknik kan gøre en afgørende forskel. Men igen kan man argumentere for, at der vil være en nok så stor gevinst ved at søge at facilitere disse terapeutegenskaber *inden for* de forskellige terapeutiske retninger og de uddannelsesinstitutioner, der træner terapeuterne, frem for ved ensidigt at fokusere på enkelte retningers overlegenhed.

En almindelig indvending imod EST-paradigmet er, at forsøgene på at bestemme empirisk underbyggede terapiformer typisk er baseret på en psykiatrisk diagnostik af klienterne. Ret beset er dette ikke et ufravigeligt krav i kriterierne for identifikation af empirisk underbyggede terapiformer, men i de toneangivende fortegnelser over, hvilke terapiformer der anses for at være empirisk underbyggede, har det været psykiatriske diagnoser, der har dannet grundlag for kategoriseringerne (se fx Roth & Fonagy, 1996; DeRubeis & Crits-Christoph, 1998). En sådan fokusering på diagnoser er både blevet anset for at være uforenelig med en humanistisk psykologis indfaldsvinkel til terapi

og samtidig som uhensigtsmæssig i betragtning af den kritik af de diagnostiske kategorier, som rettes fra for eksempel tilhængere af trækteorier om personligheden (Widiger & Frances, 1993; Bohart et al., op. cit.).

Endelig er kravet om brug af psykoterapimanualer blevet set som et problem ved kriterierne for forskning i empirisk underbyggede terapiformer, idet man kan argumentere for, at afhængigheden af manualer kan gøre klinikerne mere ufleksible og dårligere i stand til at tilpasse sin interaktion med klienten til dennes unikke behov (Henry et al., 1993 a & b; Jørgensen, 2000).

Vi skal undlade at gå ind i en nøjere diskussion af sådanne kritikpunkter. Det afgørende er for os at se, at denne kritik er udbredt og betjener sig af en argumentation, som må anses for at have den samme videnskabelige karakter som argumentationen hos tilhængerne af EST-paradigmet. Det kan derfor ikke på nuværende tidspunkt anbefales, at Dansk Psykolog Forening antager en version af EST-paradigmet som det afgørende grundlag for vurderingen af videnskabelighed i psykoterapi.

Når dette er sagt, ønsker vi at fastslå, at det for os at se ikke bør være muligt at afvise at beskæftige sig med spørgsmålet om psykoterapiens effekt. Man vil ikke helt sjældent, ofte blandt eksponenter for eksistentiel-fænomenologisk terapi eller psykoanalyse, finde en stærk skepsis i forhold til psykoterapeutisk effektforskning. Til tider kan man ligefrem møde det argument, at behandlingen ikke har det formål at nå til symptomlindring, men til større grad af selvindsigt, eksistentiel afklaring og lignende. Vi mener imidlertid, at det kun er legitimt at forfægte en sådan position i en kontekst, hvor det er ganske givet, at klienten er indforstået hermed, at klienten altså anerkender, at han i udgangspunktet ikke kan have nogen forventning om, at terapien vil afføde en oplevelse af symptomlindring eller lignende. En sådan kontekst kan man typisk finde i en uddannelses-sammenhæng, hvor klienterne har en faglig baggrund for at vurdere det terapeutiske tilbud, de modtager.

Men når det gælder Dansk Psykolog Forenings officielle politik, stiller sagen sig anderledes. I et tilbud til den almindelige borger, der ofte vil søge hjælp, fordi han føler sig plaget af konkrete symptomer, synes det ikke etisk forsvarligt at have en så nonchalant attitude i forhold til spørgsmålet om effekt.

Derimod anser vi det for legitimt at indtage den holdning, at den type effektmål, som typisk anvendes inden for psykoterapiforskningen, kun i ringe grad er i stand til at indfange den type bedring, der følger af for eksempel psykoanalytiske eller eksistentiel-fænomenologiske terapiformer. Et sådant argument kan danne grundlag for en kritik af EST-paradigmet, sådan som det er udformet i dag. Imidlertid forpligter et sådant argument samtidig til en intensivering af bestræbelserne på at formulere relevante kriterier for vellykkede psykoanalytiske eller eksistentiel-fænomenologiske terapier og udvikle veldefinerede metoder til at vurdere graden af succes. I den udstrækning at der inden for en psykoterapeutisk tradition arbejdes seriøst for at udvikle sådanne kriterier og metoder, synes det på nuværende tidspunkt rimeligt at anerkende den givne retning som videnskabeligt arbejdende.

Samtidig bør der efter vores mening fra Dansk Psykolog Forenings side være en vedvarende opmærksomhed på, hvordan denne forpligtelse varetages i de nationale og internationale faglige selskaber og miljøer, som er eksponenter for de pågældende psykoterapeutiske retninger.

Vi ønsker endelig at understrege, at vi anser de ovenfor nævnte empiriske fund, der understreger betydningen af såkaldt non-specifikke faktorer for udbyttet af psykoterapi, for at være af største vigtighed for vurderingen af de konkrete psykoterapeutiske videreuddannelses tilbud. Som det vil fremgå af kapitel 6, anbefaler vi, at længerevarende uddannelser i psykoterapi pålægges at formulere en sammenhængende redegørelse for, hvordan man igennem uddannelsesforløbet søger at sikre udviklingen af sådanne non-specifikke, typisk relationelle kompetencer hos uddannelsens kandidater. Vi vil endvidere i det følgende kapitel, som specifikt beskæftiger sig med niveauet for praksis, yderligere forholde os til spørgsmålet om de relationelle kompetencers placering i kvalificeringen som psykoterapeut.

Kapitel 4: Psykoterapi som videnskabelig praksis

I det foregående kapitel har vi beskæftiget os med spørgsmålet om, hvad der forstås ved en videnskabeligt forankret psykoterapi på henholdsvis det grundvidenskabelige niveau og på niveauet for anvendt videnskab. I det følgende vil vi diskutere, hvad der karakteriserer videnskabelighed i den psykoteraeutiske praksis. Traditionelt er svaret på dette spørgsmål blevet givet med udgangspunkt i en enkel, lineær forståelse, ud fra hvilken en videnskabelig praksis ganske simpelt bestod i en applikation af de principper for anvendt videnskab, som blev udledt af de psykologiske grundlagsteorier, som var understøttet af empirisk forskning³. Som påpeget af Binder et al. (2001) har den scientist-practitioner-model, som har været en hovedhjørnesteen i den amerikanske psykologforenings principper for uddannelse siden Boulder-konferencen i 1949, i praksis baseret sig på en sådan lineær tænkning, hvor psykologens uddannelse og træning i psykologisk grundforskning forventedes at danne grundlag for en modsvarende videnskabelig holdning i det kliniske virke.

Vi deler den holdning, at grundforskning altid må udgøre en nødvendig og uundværlig baggrund for det psykoteraeutiske arbejde. Dette indebærer også, at enhver psykolog bør uddannes således, at han er i stand til at anvende de metoder og teknikker, som er praktiske udmøntninger af et givet teoretisk paradigme. Når dette er sagt, ønsker vi dog samtidig at fremhæve, at der i de senere år fra mange sider er stillet spørgsmål ved, hvor dækkende en lineær forståelse som den netop beskrevne er for det, der rent faktisk karakteriserer videnskabeligt forankret praksis i almindelighed og psykologisk praksis i særdeleshed. For det første synes stadig flere forskere at betvivle, at praksis på videnskabeligt grundlag alene kan forstås ud fra det, som Schön (1983) betegner som modellen for teknisk rationalitet, som indebærer, at man systematisk og konsekvent applicerer interventions-teknikker, der er udledt direkte af grundvidenskabelige teorier og forskningsresultater. Tilsvarende kritiseres den traditionelle praksisforståelse for at underkende det dialektiske forhold, der eksisterer mellem teori og praksis, og i stedet forfægte en streng arbejdsdeling, hvor principper for intervention er baseret på grundvidenskabelige overvejelser, mens teoretikere og empiriske forskere ikke interesserer sig for, hvad praktikerne rent faktisk gør.

Hertil kommer, at specielt når det gælder psykologisk praksis, herunder psykoterapi, er det blevet stadig mere evident, at kvalitet ikke er ensbetydende med evnen til at applicere teknikker så korrekt som muligt. Som omtalt i det foregående kapitel peger et stort antal undersøgelser på en række færdigheder hos og kvaliteter ved terapeuten, som synes at være af afgørende betydning for et godt udbytte af terapien, uanset hvilken terapiform der måtte være tale om. Der synes især at være tale om kompetencer, der bidrager til at fremme klientens tillid til terapeuten og til at skabe et godt arbejdsklima. Det er vigtigt at understrege, at dette ikke behøver at være i modstrid med en videnskabelig tilgang til psykoterapi. Imidlertid understreger disse forskningsresultater betydningen af, at psykoterapi ikke udelukkende forstås som en instrumentel relation, hvor det er videregivelsen af teknikker, der er afgørende. En virkningsfuld psykoterapi vil altid have karakter af et mellemmenneskeligt forhold, præget af gensidig tilknytning, og må følgelig beskrives og forstås som et sådant.

På denne baggrund vil vi foreslå, at man for overskuelighedens skyld skelner mellem tre former for færdighedsfelter, som alle er af afgørende betydning for kvaliteten af det arbejde, som den

³ Se Schön (1983) for en diskussion af denne forståelse af forholdet mellem teori og praksis.

videnskabeligt uddannede psykoterapeut udfører, nemlig *metodiske, refleksive og relationelle kompetencer*.

Vi vil gerne understrege, at vi ikke mener, at det er muligt at trække skarpe skel mellem disse kategorier. Ligeledes er vi opmærksomme på, at det næppe vil være muligt at finde psykoterapeutiske traditioner, som vil afvise betydningen af nogle af disse kompetenceområder. Imidlertid har der været en tendens til, at visse af områderne har været særligt højt prioriteret inden for visse videnskabelige traditioner, hvorfor udviklingen af de øvrige typer af kompetencer kan være blevet underbetonet.

Når vi har valgt at skelne eksplicit mellem disse typer af færdigheder, er det altså for at understrege, at en videnskabeligt funderet psykoterapeutisk praksis ud fra Psykoterapiudvalgets vurdering må baseres på kompetencer inden for *samtlig*e disse områder.

Vi skal i det følgende søge at indkredse nogle centrale karakteristika ved hvert af disse tre områder, idet vi indleder med en redegørelse for, hvad vi anser for at være centrale metodiske færdigheder.

Metodiske kompetencer

Det første centrale kompetenceområde, som vi vil henregne til de metodiske færdigheder, er evnen til at foretage en systematisk klinisk vurdering mundende ud i en koncis formulering af den terapeutiske problemstilling, som en given sag indebærer. En sådan klinisk vurdering kan foretages ud fra mere eller mindre strukturerede metoder spændende fra en fri samtale til psykologiske test af forskellig art. Det afgørende er, at psykologen er i stand til at foretage en vurdering, som er konsistent med den grundlagsteori, inden for hvilken han opererer, og som vil blive betragtet som udtømmende inden for denne referenceramme. Ligeledes kan problemstillingen formuleres i forskellige termer og på mere eller mindre formaliserede niveauer (dynamisk fokus, case-formulering, diagnosekategori etc.). Igen er det væsentlige, at psykologen er bevidst om, hvilke fordringer til en sådan formulering, der stilles ud fra grundlagsteorien, og at han er i stand til at indfri disse fordringer på et tilfredsstillende niveau.

Det næste aspekt, som hører ind under de metodiske kompetencer, er evnen til at formulere overordnede hypoteser om, hvordan et terapeutisk forløb bør tilrettelægges og vil forløbe. Hertil hører en viden om, hvilke typer af terapeutiske interventioner der ifølge den grundlagsteori, der arbejdes ud fra, vil have en gunstig indvirkning på klienten, samt hvilke særlige problemstillinger man kan forvente at møde i arbejdet med klienten.

Det tredje aspekt af de metodiske færdigheder er evnen til at applicere de terapeutiske interventioner, som foreskrives inden for det paradigme, man arbejder ud fra, på kompetent vis. Dette indebærer evnen til at identificere de konkrete situationer i kontakten til klienten, hvor en given type intervention vil være relevant, samt at kunne regulere intensiteten af interventionen (hyppigheden og kompleksiteten af overføringstolkninger, intensiteten af exposure), således at denne er optimalt tilpasset til klientens behov.

Refleksive kompetencer

Diskussionen af de refleksive færdigheder er først og fremmest baseret på Donald Schöns teori om praksisfeltet, således som denne præsenteres i bogen ”Den reflekterende praktiker” (1983), idet vi finder, at Schön har formået at tilføje afgørende nye perspektiver på forståelsen af relationen mellem teori og praksis. Schön fremsætter i sin bog en række nye og anderledes antagelser om,

hvad der foregår i praksis, og hvorledes praksis kan gøres til genstand for forskning. Der er tale om antagelser, der kan danne afsæt for udvikling af en ny praksisforståelse, baseret på iagttagelse af, hvad professionelle med forskellig faglig baggrund rent faktisk gør og inkorporering af dette i en videnskabelig tilgang. Hans tanker er i det følgende appliceret på psykologer, som benytter terapeutiske tilgange i deres professionelle virke.

Schön forholder sig især til sådanne aspekter af praksis, som kun vanskeligt kan omfattes af traditionel videnskabelig tilgang. Schöns fokus er *den reflekterende praktiker*, et begreb, der er udviklet til at beskrive, hvorledes praktikerer forholder sig til uventede og særlige situationer, hvor indarbejdede teorier og metoder, dvs. den habituelle praksistilgang, kommer til kort. Hans hypotese er, at i "situationer, hvor der er tale om usikkerhed, manglende stabilitet, særlige omstændigheder eller konflikt" gælder det, at en forskningsproces "affødes af praksissituationen, udføres på stedet og fører umiddelbart til handling" (Schön, op. cit., p. 258). Begrebet den reflekterende praktiker henviser således til en bestemt måde at udøve et professionelt virke i bestemte slags situationer.

Schön søger at påvise, at denne forståelse afviger radikalt fra det positivistiske videnskabsideal, hvor forskningen som beskrevet sker først, hvorefter dens resultater søges instrumentaliserede i forhold til den kliniske praksis. Schön mener, at det gamle dilemma mellem forskning og praksis lægger op til, at klinikerer prøver at presse praksis ind i de modeller, som forskningen leverer, og han foreslår dilemmaet løst ved i højere grad at tilpasse videnskaben til de problemstillinger, som praksis henleder opmærksomheden på (Schön, op.cit., p. 258).

Schön tager udgangspunkt i en nøje iagttagelse af forskellige professionsudøvere placeret i situationer, hvor de ikke kan bruge deres automatiske almindelige praksistilgange, men står over for opgaver, som er karakteriseret ved netop flertydighed, uforudsigelighed eller andre særlige omstændigheder. På baggrund af disse studier argumenterer Schön for, at et problem ved at arbejde med udgangspunkt i den tekniske rationalitet er, at man herved kommer til at lægge hovedfokus på *problemløsning*, hvor der snarere er behov for at finde den rette *problemformulering*. Schön beskriver problemformuleringsprocessen som den måde, hvorpå vi sætter navn på de ting, vi vil ofre opmærksomhed, og definerer den kontekst, inden for hvilken vi vil gøre dette. Ved at fastholde problemformuleringen som en afgørende proces, der sikrer en tilpasning af løsningsstrategierne til den unikke situation, kan det i højere grad undgås, at praktikerer – her psykoterapeuten – anvender standardløsninger, der ikke er relevante i den konkrete kontekst. I mange tilfælde vil de unikke aspekter ved et problem indebære, at sådanne standardløsninger vil være mangelfulde og reduktionistiske i en grad, som reelt vil føre til en dårligere professionel praksis. Dette gælder ikke mindst i en psykoterapeutisk kontekst, hvor udrednings- og interventionsfaser ofte sker i hurtige skift med hinanden, og hvor det almindeligvis ikke handler om at servere en løsningsmodel, men at hjælpe mennesker til at finde deres egne løsninger. Ligeledes er den psykologiske praksissituation ofte karakteriseret ved de nøgleord, som Schön bruger som afsæt for refleksionsprocessen: ustabilitet – kompleksitet – konflikt – unikke situationer mv.

Ifølge Schön betjener praktikerer sig af to centrale handleformer 1) viden i handling og 2) refleksion i handling. Viden i handling henviser til en almen erfaring om, at færdighedsbaserede handlinger rummer en viden, som er langt større og mere omfattende end den, vi kan verbalisere. Schön anfører, at vores viden almindeligvis ligger indbygget i vores handlemønstre og vores fornemmelse for den genstand, vi har med at gøre (Schön, op. cit., p. 51ff). Udtrykket modsvarer Michael Polanyis udtryk "tavs viden", en betegnelse for de færdigheder og professionelle kompetencer, genkendelser og bedømmelser, som er bygget op over tid. Vi genkender

begrebsindholdet fra udtrykket knowhow. Der er således tale om en internalisering af viden, færdighed, forståelse og fornemmelse, som arbejder sammen, uden at vi tænker over det, og uden at vi umiddelbart ville kunne redegøre for den eller artikulere den.

I den psykoterapeutiske situation vil klinikerens trække på sin tavse viden, sit lager af mønstre, typer af eksempler osv. Samtidig vil denne implicite viden blive mere og mere tavs, spontan og automatisk (Schön, op. cit., p. 61). Hvis vi således forudsætter, at relevant psykoterapeutisk praksis i vid udstrækning er baseret på internalisering af en gradvis voksende kasse af tavs viden, vil det betyde, at man skal være opmærksom på, om visse læringssammenhænge og terapeutiske tiltag vil kunne kollidere negativt med praktikerens adgang til brug af denne kasse. Vakoch & Strupp (2000) anfører, at det ser ud til, at implicit kundskab giver en effektiv psykoterapeutisk praksis, og at for stor vægt på formelle tekniske regler faktisk kan forstyrre tilegnelsen af terapeutiske praksisfærdigheder.

Vi vil gerne understrege, at vi ikke på nogen måde ser disse overvejelser som argument for, at klinikerens skal arbejde usystematisk eller undlade at forholde sig kritisk til sin egen praksis. Tværtimod mener vi netop, at psykologen løbende må reflektere over måden, hvorpå han handler i den terapeutiske situation og herunder søge at bevidstgøre sig om sine forudsætninger og begrænsninger. Dette synspunkt fremhæves tillige af Binder (2000), som også lægger vægt på, at godt klinisk arbejde ikke blot indebærer kendskab til "fakta", men fordrer et rum for teoretisk eftertanke og refleksion. Vi ønsker blot at påpege, at der synes at eksistere en dialektik mellem på den ene side den regelbundethed og systematik, der karakteriserer en videnskabelig tilgang til praksis, og på den anden side nødvendigheden af at kunne handle umiddelbart og afstemt efter situationen, hvilket forudsætter aktivering af den tavse viden. En praksisforståelse, som ikke omfatter begge disse poler, underkender efter vores opfattelse de særlige forhold, der karakteriserer praksis. Herved risikerer man at placere praksisfeltet i en prokrustesseng, hvor forståelsen i alt for høj grad sker på de på forhånd opstillede teoretiske præmisser.

I Schöns terminologi beskrives den ovenfor nævnte dialektik blandt andet gennem relationen mellem viden-i-handling og det modsvarende begreb refleksion-i-handling. Refleksion-i-handling er beskrevet som en bestemt handletype, som opstår, når noget bryder automatikken i den professionelle brug af den tavse viden. Når noget går anderledes end forventet, tvinges praktikerens til fornyet opmærksomhed og bevidsthed om den situation, der foreligger. Ved refleksion-i-handling er praktikerens på samme tid udforskende, hypoteseafprøvende og handlingsafprøvende. Praktikerens tænker og handler på samme tid og indgår i reflekterende dialog med situationen. Omfanget og kompleksiteten i den erhvervede knowhow udgør en stor del af baggrunden for, hvor effektivt klinikerens kan handle (Schön, op. cit., p. 131).

Ved en situation, der fordrer refleksion-i-handling, vil praktikerens forsøge at danne hypoteser, der gør situationen forståelig, og samtidig forholde sig åben over for, at situationen kan svare igen på en måde, som ikke validerer hypoteserne. Man danner således ny teori, samtidig med at man handler (Schön, op. cit., p. 131f). Dette, at praktikerens går med i processen, spiller med i situationen med det repertoire af viden, han har til rådighed, og de hypoteser, han danner sig, men samtidig forventes at være i dialog med situationen, stiller store krav til både refleksions- og relationsfærdigheder. Det kræver en høj grad af fleksibilitet og evne til omstilling, en stadig nærlæsning og forståelse for, hvilke processer der hører til egen personlighed og dens indhold, og hvilke der hører til situationen og den eller de personer, som er dialogpartnere. Der må således fordres en kvalificeret objektivitet, der er baseret på saglighed og evne til at adskille forskellige virkeligheder

fra hinanden, samtidig med at man skaber rum for dem og tillader, at de spiller sammen med henblik på forandring af problematiske forhold.

En af ledetrådene i ikke at forveksle egen virkelighed med situationens er ifølge Schön åbenheden over for modstanden eller andre gensvar i situationen. Tilsvarende taler Binder (2001) om at turde udfordre vores teoretiske forståelse i dialog og argumentation med andres erfaringshorisonter, og fra en lidt anden vinkel påpeger Jette Fog (1992) nødvendigheden af at være åben over for de konkrete moralske dilemmaer, som følger den professionelle relation, hvor grænsen mellem terapeutiske hensyn og krænkelser af den andens grænser kan være hårfin.

Relationelle kompetencer

Relationskompetencer er en central del af de tidligere omtalte non-specifikke eller fælles faktorer, som nyere psykoterapiforskning påpeger som værende af central betydning for terapeutisk forandring. En lang række teoretikere har udviklet begreber og forståelser, som synes egnede til at indfange karakteristika ved de relationelle færdigheder, som med fordel kunne forbindes med begrebet den reflekterende kliniker. Af sådanne kompetencer kan nævnes:

- Formidling af ubetinget positiv opmærksomhed/accept, kongruens/autenticitet og empati (Rogers, 1957).
- Etablering og sikring en god terapeutisk alliance (Bordin, 1979).
- Evnen til at rumme klientens følelser og problemstillinger (Bion, 1962).
- At kunne facilitere en legende og spejlende atmosfære (Winnicott, 1971; Binder, 2001).
- At være emotionelt tilgængelig og dog samtidig opretholde den nødvendige afstand – at være adskilt i forbundethed (Fog, 1992).
- Udvikling af empatiske evner, både med henblik på informationsindsamling og etablering af emotionelle bånd (Kohut, 1982).

Det er indlysende, at en sådan kortfattet opremsning af karakteristika ved terapeutens relationelle kompetencer har en meget begrænset værdi som retningsgivende for en nærmere bestemmelse af, hvilke specifikke færdigheder der bør søges udviklet i forbindelse med specialistuddannelserne. Vores intention har da også først og fremmest været at skitsere et felt, som for os at se har været underbelyst i den mere formelle formulering af principper for uddannelsesprogrammer inden for specialistuddannelserne. Ved eksplicit at fremhæve de relationelle færdigheder som en integreret del af de kompetencer, der bør karakterisere den kompetente psykoterapeut – den reflekterende kliniker – ønsker vi at bidrage til, at der i fremtiden formuleres en klar holdning til, hvordan sådanne færdigheder søges fremmet inden for de forskellige specialistuddannelseselementer. En del af dette arbejde vil også bestå i en refleksion over, hvorvidt sådanne kompetencer i højere grad kan operationaliseres, uden at de reduceres til rent metodiske færdigheder ud fra den tekniske rationalitets logik.

Den reflekterende kliniker som overordnet begreb

Bredden i danske psykologers praksis medfører, at en klinisk tilgang vil ses og forstås meget forskelligt, alt efter om der er tale om eksempelvis en kognitiv eller psykodynamisk tilgang. Psykoterapiudvalget mener, at den reflekterende kliniker kan udgøre et overordnet begreb, som kunne være med til at skabe en fælles bevidsthed om kvalificering af den kliniske praksistilgang, i og med at en række af de færdigheder, som er knyttet til de metodiske, refleksive og relationelle dimensioner, kan beskrives som faktorer, der er fælles for forskellige psykoterapeutiske traditioner. Det væsentlige vil således være, at der kan etableres en bevidsthed om de antagelser, der ligger til

grund for en given psykologisk praksis, samt at klinikerens eksempelvis kan se og erkende, hvis tilgangen ikke har det ønskede resultat eller relationen mellem klient og terapeut ikke er bærer af den nødvendige støtte- eller forandringsproces.

En reflekterende klinisk holdning vil således kunne gå på tværs af bestemte praksistilgange og burde kunne fange bredden i den kliniske tilgang, fordi den betyder, at psykologen skal kunne erkende, hvad han selv gør inden for en given ramme, såvel som hvad rammen gør ved de processer, som er i spil. Vi mener, at udviklingen af en reflekterende klinisk holdning, perspektiveret i forhold til parametrene metodiske, reflektive og relationelle færdigheder, ville kunne blive et nødvendigt og sammenligneligt vurderingsgrundlag for en række forskellige praksistilgange, hvor det at kunne reflektere kognitivt og emotionelt over sig selv og sine forudsætninger ikke er bestemt af, hvilken terapeutisk tilgang man bekender sig til, men alene af refleksionskapaciteten hos den enkelte kliniker.

Kapitel 5: Videnskabelighed i specialistuddannelserne

Hensigten med denne rapport er bl.a. at skærpe bevidstheden om, at videnskab og videnskabelige holdninger ikke er en eksotisk disciplin – milevidt fra vores praksis som psykologer. Styrkelsen af videnskabelige holdninger og arbejdsmetoder er derimod en oplagt mulighed for at skabe fælles standarder for vores arbejde og en fælles basis for vores udvikling og indbyrdes kommunikation inden for standen. Det er standarder, som skal være vejledende for vores praksis under hensyn til det, som karakteriserer fagområdet. Gevinsten kan blive, at vores profil udadtil bliver klarere såvel i relation til andre akademiske discipliner som overfor grupper, der praktiserer psykoterapi uden en akademisk baggrund.

I indledningen forsøgte vi at indkredse fælles træk ved psykologiens genstandsområde samt at tydeliggøre, at psykologi i praksis har mange træk til fælles med en forskningsproces. En udforskningsproces er dog ikke videnskabelig, medmindre den opfylder visse forudsætninger for videnskabelig praksis. Det er sådanne forudsætninger, som er gennemgået i kapitel 3 og 4 i beskrivelsen af de tre niveauer for videnskabelighed samt af den videnskabelige holdning som styringsmekanisme for videnskabelige normer. I kapitel 4 har vi forsøgt at indfange tre essentielle dimensioner, de metodiske, refleksive og relationelle kompetencer, som bør karakterisere psykoterapeutisk arbejde udført af psykologer på specialistniveau.

Dette kapitel handler om vejen mod målet og angår spørgsmålet om, i hvor høj grad den eksisterende strukturering af specialistuddannelsen reelt kan indfri den uddannelsesmæssige udfordring, som denne kvalificering stiller. Der tænkes i det følgende på de specialer, som har psykoterapeutisk intervention som kerneydelse.

Videreuddannelse til specialist forudsætter opnået autorisation. Kvalificeringsprocessen er forankret i følgende strukturer:

- Krav til praksis/beskæftigelsen (dette punkt ligger uden for denne rapports fokus).
- Kursus i forskningsmetode samt skriftligt arbejde.
- Tilegnelse af teoretisk viden gennem kurser.
- Supervision (af det terapeutiske arbejde), som i det følgende vil blive kaldt det professionelle udviklingsarbejde.
- Egenterapi, som i det følgende vil blive kaldt det personlige udviklingsarbejde

Igennem dette kapitel vil vi argumentere for, at kravene til videnskabelighed rent faktisk kan realiseres inden for specialistuddannelsernes opbygning. Herefter vil vi i kapitel 6 redegøre for de mere specifikke krav, som fremover må stilles til de specialistuddannelser, der har psykoterapi som kerneydelse.

Forskningskursus i specialistuddannelserne

Aktuelt finder der et udviklingsarbejde sted mellem universiteterne i København og Århus samt Dansk Psykolog Forening med henblik på at etablere et kursustilbud, som imødekommer specialistuddannelsernes krav til forskningsmetode og skriftligt arbejde. Hensigten har ikke været at lægge nye byrder på psykologer under specialistuddannelse, men igangsætte en proces, som gør det lettere og mere interessant for fremtidens specialister at integrere en videnskabelig holdning i deres praksis. Det vil tillige være relevant at tilgodese, at alle specialistuddannede bliver velorienterede

om psykoterapiforskningens aktuelle stade og udvikling. Det vil lette kommunikationen inden for standen, herunder dialogen mellem fagets forskere og klinikere.

Teoretiske kurser i specialistuddannelserne

Det er udvalgets indstilling, at de teoretiske kurser i specialistuddannelserne på udmærket vis kan udgøre rammen for en væsentlig del af den videnskabelige skoling, som bør finde sted gennem specialistuddannelserne. Det afgørende er, at de teoretiske kurser kan indfri de krav til videnskabelighed på det grundvidenskabelige og anvendte niveau, som er blevet gennemgået i kapitel 3. Vi vil i kapitel 6 formulere mere præcise kriterier for, hvordan disse krav kan opfyldes. Her vil vi blot anføre, at undervisningen i teori som hovedregel bør tilrettelægges på en sådan måde, at der etableres en sammenhængende forståelse af en given terapeutisk tradition og således undervises i såvel grundlagsteori som klinisk teori. På det grundvidenskabelige niveau bør der redegøres for den grundlæggende teori, som behandlingen er baseret på, fx den psykoanalytiske metapsykologi eller den kognitive terapies personlighedsmodel. Niveaueet for anvendt videnskab forudsætter, at de pågældende psykologiske teorier og modeller er udmøntet i en klinisk teori. Til en sådan klinisk teori hører for det første specifikke teorier om særlige tilstandsbilleder, personlighedsforstyrrelser og kliniske syndromer og for det andet specifikke behandlingsstrategier, som er baseret på disse forståelser af de kliniske tilstande. Det forudsættes, at der forekommer konsistens gennem disse niveauer.

Endelig forudsættes det, at der foreligger undersøgelser omkring de anvendte metoders anvendelighed, samt at det kan demonstreres, at de ansvarlige for de teoretiske kurser har et indgående kendskab til forskningen på det pågældende område.

Det professionelle udviklingsarbejde

Gennem det professionelle udviklingsarbejde, som finder sted i den systematiske psykoterapi-supervision, etableres betingelserne for at tilegne sig de færdigheder, som vi beskrev i kapitel 4. I supervisionen stimuleres den refleksionsproces, som kan bidrage til udviklingen af refleksionskompetencer. Supervisionen tilsigter tillige at udvikle psykologens kompetence på det metodiske felt, fx ved at undersøge, hvordan klientens tilstandsbillede kan forstås og kategoriseres, samt hvilke interventioner der med fordel vil kunne anvendes i forhold til klienten. Endelig åbner supervisionen mulighed for, at supervisanden kan få en dybere forståelse af måden, hvorpå han relaterer sig til klienten, og eventuelt blive gjort opmærksom på personlige temaer, som med fordel vil kunne bringes op i det personlige udviklingsarbejde.

Supervision kan endvidere bidrage til at formidle og styrke en videnskabelig holdning hos psykologen. Ud over at være karakteriseret ved systematik og objektivitet (i den betydning, som der er redegjort for i kapitel 3) er et essentielt træk ved den videnskabelige holdning åbenheden over for at udfordre sine antagelser og til stadighed at søge alternative forklaringer på de fænomener, man forholder sig til. Som vi tidligere har citeret Michell for: "The common core to all scientific methods is *critical inquiry*. This is *the fundamental scientific method*".

Helt overordnet kan man med Agnes Petocz (2001, b) fastholde, at en afgørende bestræbelse i en videnskabelig tilgang er at sikre bedst muligt, at det vil blive afsløret, hvis vi tager fejl. Derfor vil et aspekt af en videnskabelig tilgang altid være at sikre, at ens data kan gøres tilgængelige for andre end undersøgeren selv. Ligeledes har Geir Høstmark formuleret, at alle videnskabelige spørgsmål kan koges ned til følgende to: "What do you mean?" og "How do you know?". Enkelt sagt må en supervisand i hver supervisionstime forholde sig til disse spørgsmål, for at supervisor kan forstå,

hvorledes terapeutens viden, personlige stil og videnskabelige holdninger udmøntes gennem terapeutiske handlinger.

Supervisionen som professionelt udviklingsarbejde handler således om arbejdsprocesser, som er gjort til genstand for systematiske iagttagelser og refleksion, dernæst fremlagt og efterprøvet i dialog med supervisor, eventuelt rettet ind ud fra et "critical inquiry", som genererer ny forståelse og alternative hypoteser, som så skal efterprøves i mødet med klienten, der jo er praktikerens "laboratorium". En sådan holdning til fortsat vedligeholdelse og udvikling af psykologens kliniske kompetencer formidler gennem internaliseringen af en kritisk – herunder selvkritisk – holdning et væsentligt aspekt ved en videnskabelig holdning.

Tilegnelse af en videnskabelig holdning fremmes, når supervisor formår at opretholde en åben og kritisk holdning til det materiale, som supervisanden bringer med sig. I denne forbindelse anser udvalget det for at være vigtigt, at psykologen igennem specialistuddannelsen får supervision af flere forskellige supervisorer, så han får erfaring med, at den terapeutiske relation kan forstås ud fra mange forskellige perspektiver. Samtidig finder vi det dog også vigtigt, at der i specialistuddannelsen indgår mindst et længerevarende supervisionsforløb. På denne måde søges såvel bredden som dybden sikret i det professionelle udviklingsarbejde.

Såfremt det kan godtages, at der i specialistuddannelsernes supervisionskrav er mulighed for at styrke psykologens videnskabelige holdning og tilgang til sit materiale, så forudsætter det, at supervisorerne arbejder på et sådant videnskabeligt grundlag.

Ud over disse antagelser om, hvordan den videnskabelige holdning kan formidles gennem supervision, vil vi gerne pointere, at beskrivelsen i kapitel 4 af den reflekterende kliniker repræsenterer et ideal i klinikerens selvforståelse – målet for vores praksis. Ingen nyuddannet psykolog kan springe direkte ind i disse handleformer, og specialistuddannelserne skal derfor skabe rammer og procedurer, der fører den unge psykolog mod den kvalificering, som er indeholdt i begrebet den reflekterende kliniker.

Tilegnelsen af terapeutiske kompetencer må formodes at strække sig fra autorisationsniveau og ind i specialistuddannelsen. Processen forudsætter, at supervisorer i det professionelle udviklingsarbejde bevidst arbejder med differentierede krav til supervisanden, afhængig af, hvor vedkommende er i sit forløb. Skal vi give et kortfattet bud på, hvordan man kan indkredse forskellige niveauer i supervision som kvalificerende praksisindlæring, kan det slås fast, at i dialektikken mellem form og indhold vil fokus i de indledende stadier – svarende til autorisationsniveau – i vid udstrækning være på formen. Supervisanden skal tilegne sig den videnskabelige holdning og metode for sit arbejde og således eksempelvis kunne fremlægge en systematisk beskrivelse af sin undersøgelse af problemet. Interventioner bør kunne beskrives objektivt i den forstand, at supervisanden lærer at forklare og beskrive forudsætningerne for sine interventioner/tolkninger ud fra det foreliggende materiale. Såvel udredning som intervention forudsætter, at det systematisk indsamlede materiale skal kunne forankres i en teoretisk begrebsmodel og gøres til genstand for en kritisk refleksion. Interventionens effekt i form af klientens reaktioner indgår som "måleenhed".

Gennem fortløbende supervision af længerevarende terapeutiske forløb etableres evidensen for den pågældende behandlings relevans – eksempelvis gennem de ændringsprocesser, som var terapiens mål. I takt med at denne kvalificering af formen/standarderne finder sted, så vil muligheden for at integrere stigende grader af indholdsmæssig kompleksitet opstå. Hermed menes dels

supervisandens evne til at holde mange variable data/observationer op mod hinanden, dels supervisandens evne til at associere i tiltagende flertydighed og abstraktion.

Tidsperspektivet for denne kvalificeringsproces rækker ud over specialistniveauet. Den reflekterende kliniker er et ideal for vores praksis og indebærer som følge deraf løbende justering og nyorientering i mødet med den psykoterapeutiske realitet. Internaliseringen af et sådant mål for den psykoterapeutiske gerning er derfor et vigtigt aspekt ved en uddannelsesproces og motiverer forhåbentlig alle specialister til det fortsatte professionelle udviklingsarbejde – ud over specialistniveau.

Samtidig vil der uvægerlig forekomme en individuel variation i henseende til, hvornår den enkelte psykolog når et tilfredsstillende niveau i henhold til fordringerne til den reflekterende kliniker. Den variation bør der også være rummelighed for. Man kunne imidlertid overveje at implementere formaliserede evalueringer fra supervisor, som kunne være retningsgivende for den enkelte med hensyn til kvalificeringsprocessens forskellige mål.

Hensigten med dette afsnit har ikke været at give en dækkende beskrivelse af supervisionsprocesser. Hensigten er at pointere betydningen af, at supervision som psykologfaglig vejledning/indlæring *også* bør indebære en indføring i en videnskabelig holdning og tilgang til arbejdet. Gennem tilegnelse af sådanne fælles standarder bevæger vi os samtidig væk fra tidligere tiders rivalisering mellem forskellige psykologiske retninger.

Det personlige udviklingsarbejde

Alle specialistuddannelser stiller fremover krav om, at specialisten ud over det professionelle udviklingsarbejde tillige har gennemgået et personligt udviklingsarbejde (egenterapi). Vi anser dette aspekt af specialistuddannelsen for en meget væsentlig komponent ikke mindst i erhvervsens af kompetencer, såsom kontaktformåen, kontaktfærdigheder og relationskompetence, som vi har beskrevet i kapitel 4.

Selv om det umiddelbart kan lyde paradoksalt, så tjener det personlige udviklingsarbejde også til at sikre det objektive aspekt i psykologers praksis ved at styrke psykologens evne til at arbejde med egne forudsætninger og begrænsninger. Objektivitetskravet i psykologers psykoterapeutiske arbejde kan i lyset af arbejdets karakter og den dokumenterede betydning af klient-terapeut-alliancen bedst beskrives som krav til forudsætningsbevidsthed og forudsætningsbegrænsning. Denne kompetence opøves både gennem det personlige og professionelle udviklingsarbejde, såfremt sådanne aktiviteter praktiseres under dette hensyn. Objektivitet i psykoterapeutisk arbejde må således defineres under hensynet til genstanden (klienten og den psykoterapeutiske proces) frem for eksempelvis et klassisk naturvidenskabeligt objektivitetskriterium eller et klassisk psykoanalytisk neutralitetsbegreb, uden at der af den grund er anledning til at forkaste krav til objektivitet og neutralitet.

Sammenfattende kan det siges, at forudsætningen for at styrke den videnskabelige tilgang i psykologers praksis synes ganske godt imødekommet i de elementer, som specialistuddannelserne snart vil blive struktureret omkring. Processen kan måske stadfæste den opfattelse af os selv som professionelle, at det, vi udøver, ikke er enten videnskab eller praksis, men praksis forankret i en videnskabelig holdning og tilgang til vores praksis.

Kapitel 6: Implikationer for kravene til specialistuddannelserne i psykoterapi

Den forudgående præcisering af videnskabelighed på de tre niveauer har en række implikationer for de specialistuddannelser, der har psykoterapi som kerneydelse. Disse implikationer vil i dette kapitel blive konkretiseret i form af en række anbefalinger til den fremtidige tilrettelæggelse af disse specialistuddannelser. De konkrete forslag til, hvad specialistuddannelserne bør indeholde og kunne redegøre for, er således supplerende i forhold til de nu gældende kriterier og krav.

Anbefalingerne retter sig konkret mod de områder i kvalifikationsprocessens struktur, som er gennemgået i kapitel 5. Det drejer sig således om følgende områder:

1. Krav til kvalificering inden for teoriområdet.
2. Krav til kvalificering inden for det professionelle udviklingsarbejde, herunder krav til supervisoruddannelsen.
3. Krav til kvalificering inden for det personlige udviklingsarbejde.
4. Krav til evaluering af den opnåede specialistkompetence.

1. Krav til kvalificering inden for teoriområdet

Implikationerne for tilrettelæggelsen af kvalificeringsprocessen inden for teoriområdet hidrører fra gennemgangen af de to første niveauer for videnskabelighed.

Vedrørende *det grundvidenskabelige niveau* og spørgsmålet om, hvorvidt en given psykologisk teori er videnskabelig, konkluderer udvalget, at en forudsætning for godkendelse af en given psykoterapeutisk metode er, at der kan redegøres tilfredsstillende for, hvordan den grundlagsteori, som metoden hviler på, imødekommer etablerede videnskabelige sandhedskriterier, herunder korrespondenskriteriet, kohærens- og konsistenskriterierne samt konsensuskriteriet⁴. Dette indebærer efter udvalgets opfattelse ikke nødvendigvis, at det enkelte kursus/uddannelse per se skal kunne gøre dette, men at de kan referere til et sådant teoretisk grundlag.

Endvidere konkluderer udvalget, at en given teoridannelse skal kunne gøres til genstand for efterprøvning og kritik. Den psykologiske teoridannelse må endvidere være udtryk for et progressivt forskningsprogram og således kunne fremvise en stadig udvikling og justering af eget grundlag samt være i dialog med andre videnskabelige traditioner. På det helt konkrete plan indebærer dette blandt andet, at en del af den teori/litteratur, der anvendes på kurser/uddannelser, der ønsker godkendelse i forbindelse med specialistuddannelserne, må være af nyere dato.

På det næste niveau, *niveauet for anvendt videnskab*, konkluderer udvalget, at de psykoterapeutiske metoder, der undervises i på specialistuddannelsesniveauer, må kunne honorere kravet om, at metoden systematisk hænger sammen med grundlagsteorien og altså kan begrundes i denne. Udvalget indstiller, at alle uddannelser, der repræsenterer en given retning, skal være bekendt med og kunne forholde sig til undersøgelser, hvor effekten af den givne form for terapi er blevet belyst. Vi mener ikke, at Dansk Psykolog Forening skal overtage de snævre kriterier for empirisk

⁴ Korrespondenskriteriet vedrører kravet om, at der er overensstemmelse mellem teoriens begreber og den ydre virkelighed, som teorien intenderer at beskrive. Kohærenskriteriet indebærer, at teorien udgør en sammenhængende helhed, fri for indre modsætninger. Endelig indebærer konsensuskriteriet, at konsensus om en teoris videnskabelige status opnået gennem en kritisk dialog alt andet lige styrker antagelsen af, at teorien rent faktisk kan betragtes som videnskabelig.

underbyggede behandlingsformer, som er udviklet i American Psychological Association. Imidlertid bør de enkelte retninger være i stand til at redegøre for, hvilke kriterier for terapeutisk effekt man anser for at være relevante, samt hvordan disse kan evalueres systematisk, og endvidere dokumentere, at der inden for den givne retning er et arbejde i gang med henblik på at foretage sådanne evalueringer.

Som følge af ovenstående anbefaler udvalget videre, at Specialistuddannelsesudvalget skal sikre, at der med jævne mellemrum gennemføres en evaluering af de pt. godkendte retninger, såvel som af de nytilkomne retninger. I denne evaluering skal der bl.a. indgå en vurdering af, om metoden hænger systematisk sammen med grundlagsteorien, samt dokumentation af effekt. Det er således udvalgets opfattelse, at den videnskabelige status ikke kan betragtes som behandlet og evalueret én gang for alle. Udvalget anbefaler samtidig, at man bør rådføre sig med bredt sammensatte grupper af eksperter inden for både den grundvidenskabelige teori og anvendt videnskab/praksis, og at der bør udvises fleksibilitet, åbenhed, forsigtighed og relevant årvågenhed. Det er endelig udvalgets anbefaling, at repræsentanter for nyere grundlagsteorier og metoder, der ønsker kurser/uddannelser godkendt, er foreningen behjælpelig med at stille det fornødne materiale til rådighed for en sådan evaluering samt at indgå i dialog herom.

I forbindelse med drøftelsen af *sammenhæng og fordybelse* i specialistuddannelserne konkluderer udvalget, at det gennem fagnævnene skal sikres, at der i *den enkelte psykologs* samlede psykoterapeutiske specialistuddannelse indgår undervisning i såvel grundlagsteorier som metodeteorier, undervisning i sammenhængen mellem disse samt undervisning vedrørende den empiriske forskning, der er udført i forhold til såvel grundlagsteoriene som de konkrete metoder. Det er udvalgets opfattelse, at man på denne måde kan fremme den enkelte psykologs videnskabelige kompetence til at vurdere og forholde sig kritisk til grundlaget for den anvendte metode. Det er endvidere udvalgets opfattelse, at man samtidig kan sikre grundlaget for udviklingen af den enkeltes refleksionskompetence. Udvalget finder, at dette krav er særligt relevant i længerevarende uddannelsesforløb. For at sikre den enkelte specialists grundige kendskab til sin arbejdsmetodes og teoris sammenhæng foreslår udvalget, at der i den enkelte psykologs samlede specialistuddannelsesforløb derfor bør indgå mindst ét længerevarende og sammenhængende uddannelsesforløb inden for en særlig terapeutisk tradition.

Kravet om systematisk indføring i sammenhængen mellem grundlagsteorier og metodeteorier bør efter udvalgets opfattelse også indgå i vurderingen af indholdet i såvel undervisning som i den litteratur, der er knyttet til kurser/uddannelser. Det foreslås endvidere, at beskrivelser af uddannelser/kurser indeholder en eksplicitering af kursets metateoretiske forankring, og at man således ikke længere opererer med begrebet 'generel psykoterapi'. Endelig anbefaler udvalget, at man for at fremme den fornødne kvalitet (både videnskabsmæssigt og færdighedsmæssigt) understreger, at den enkelte uddannelse/det enkelte kursus varetages af specialister inden for den nævnte teori og metode.

Ud fra ønsket om at fremme udviklingen af en systematisk og fleksibel videnskabelig holdning anbefaler udvalget, at den enkelte psykolog ud over den nødvendige fordybelse inden for en specifik retning/teoridannelse bør sammensætte sin specialistuddannelse *teoretisk og metode-mæssigt bredt*. Udvalget anbefaler følgelig, at længerevarende uddannelsesforløb indeholder undervisning i, hvordan den givne retning/metode adskiller sig fra og forholder sig til andre fremherskende retninger/metoder, både i forhold til grundlagsteori og i forhold til metode. Ligeledes anbefales det, at foreningen tager initiativ til workshops/ kortere kurser, hvor forskellige

retninger/metoder stilles op over for hinanden og diskuteres, og at sådanne arrangementer indgår som en del af specialistuddannelsen. Endelig foreslås det, at et fuldt specialistuddannelsesforløb kun kan foregå på ét sted/én enkelt uddannelsesinstitution, hvis et sådant forløb er sammensat af undervisning inden for flere grundlagsteorier/retninger.

2. Krav til kvalificering inden for det professionelle udviklingsarbejde, herunder krav til supervisoruddannelsen

Med baggrund i rapportens bestemmelser vedrørende den videnskabeligt funderede reflekterende kliniker er det udvalgets konklusion, at *supervision* på specialistniveau er den væsentligste metode til at sikre læring og udvikling af de komplekse *metodiske, refleksive og relationelle færdigheder*, som er en forudsætning for, at psykologen kan arbejde videnskabeligt i praksis. Det er endvidere udvalgets konklusion, at supervision, ud over arbejdet med at udvikle metodiske færdigheder, skal opprioritere arbejdet med at udvikle psykologens opmærksomhed og færdigheder vedrørende refleksion og kommunikation. I forlængelse heraf anbefaler udvalget, at supervision af psykoterapi ikke udelukkende sker på basis af referater, men også kan foregå enten ”live” eller på baggrund af video-/audiooptagelser i det omfang, den enkelte retning ikke essentielt modsiger et sådant krav.

Med henblik på at sikre *sammenhæng og fordybelse* i det professionelle udviklingsarbejde er det udvalgets indstilling, at en væsentlig del af den supervision/det professionelle udviklingsarbejde, der indgår i specialistuddannelserne i psykoterapi, skal foregå som mindst ét længerevarende forløb hos én og samme supervisor. Endvidere foreslås det, at længerevarende uddannelser i psykoterapi skal redegøre for, hvordan man igennem uddannelsesforløbet sikrer udviklingen af metodiske, refleksive og relationelle kompetencer hos kandidaterne.

Udvalget indstiller, at Specialistuddannelsesudvalget i forbindelse med den igangværende omlægning af specialistuddannelserne ser nærmere på indholdet i supervisoruddannelsen. Dette for at sikre, at supervisorerne fremover erhverver sig forudsætninger for at kunne facilitere udviklingen af metodiske, refleksive og relationelle kompetencer hos superviseranden.

3. Krav til kvalificering inden for det personlige udviklingsarbejde

Med baggrund i den antagelse af, at relationskompetence er en væsentlig parameter i alt psykologvirke på specialistniveau, anbefaler udvalget, at der som supplement til det professionelle udviklingsarbejde indgår et krav om *personligt udviklingsarbejde* i alle specialistuddannelser. Det er vigtigt, at psykologen får rammer for at udvikle og afklare egne personlige forudsætninger, stilarter, specifikke reaktionsformer såvel som mulighed for at udvikle evner til at reflektere over dette med udgangspunkt i de specifikke møder med klientsystemet. Det er udvalgets anbefaling, at de respektive fagnævn udarbejder specifikke retningslinjer herfor.

4. Krav til evaluering af den opnåede specialistkompetence

Udvalget anbefaler endelig, at Specialistuddannelsesudvalget tager initiativ til en nærmere drøftelse og afklaring af, hvorvidt og hvordan *en løbende evaluering* af den faktiske kompetenceudvikling i løbet af en specialistuddannelse kan tilrettelægges.

Kapitel 7: Konkluderende bemærkninger

Udgangspunktet for nærværende rapport skriver sig tilbage til faglige og ikke mindst fagpolitiske stridigheder i forbindelse med, hvilke retninger der kunne accepteres i den psykoterapeutiske specialistuddannelse. Igennem Psykoterapiudvalgets arbejde med det kommissorium, som blev resultatet af disse stridigheder, har der vist sig en vej, som på samme tid kan fastholde en videnskabelig og pluralistisk tilgang til forskellige teoretiske skoler og retninger. Ved at gå på denne vej er det samtidig lykkedes at præcisere nogle almene og fælles kompetencer af metodisk, refleksiv og relationel karakter, der ikke er bundet af et bestemt teoretisk ståsted, og som samtidig kan sikre den fornødne kvalitet i specialiseringen i psykoterapi.

Netop rapportens betoning af de fælles og gennemgående kvalifikationer og kompetencer på tværs af skoler og teoretiske retninger lægger sig fint i forlængelse af den samordning i hovedområder og fælles teorimoduler, som blev vedtaget på Generalforsamlingen 2002. I begge udvalg betones således de fælles elementer i specialistuddannelserne, hvilket også i et arbejdsmarkedspolitisk perspektiv vil gøre specialistuddannelserne mere attraktive for arbejdsgiversiden at investere i.

Endvidere sigter begge udvalgs arbejde mod at styrke videnskabeligheden og kvaliteten i specialistuddannelserne, bl.a. ved også at inddrage universiteterne og give dem ansvaret for undervisning i forskningsmetode og i vejledning og evaluering af den afsluttende projektopgave. I den henseende er begge udvalgs arbejde en vigtig intern forberedelse af det arbejde, der nu forestår, nemlig arbejdet med at få specialistuddannelserne offentligt godkendt. I denne proces vil specialistuddannelserne angivelig blive sammenlignet med lægernes specialisering og vil i forlængelse heraf blive mødt med krav om videnskabelighed og kvalitetssikring igennem specialistuddannelsen.

Kravet om videnskabelighed har været denne rapport's hovedærinde og har bl.a. resulteret i nogle helt konkrete forslag til de specialistuddannelser, der har psykoterapi som kerneydelse – forslag, som måske også kan vække til debat og være til inspiration i andre specialer.

Spørgsmålet om kvalitetssikring er kun antydnet sporadisk i rapporten i forbindelse med spørgsmålet om evaluering af den kompetenceudvikling, der skal foregå i løbet af en specialisering. Her ligger et stort område, som vil kræve en nærmere belysning af evalueringsformer og fastlæggelse af de kompetencemål, der løbende skal evalueres. Rapporten giver nogle bud på forskellige kompetencer, som skal erhverves i løbet af specialiseringen i psykoterapi – kompetencer, som vil kunne danne udgangspunkt for yderligere specificering i relation til en eventuel evaluering. I nær sammenhæng hermed stiller kompetenceevaluering også helt nye krav til supervisoruddannelsen, hvis ansvaret for evaluering placeres hos supervisorerne.

Disse temaer er alle store og komplicerede. Men selv om det kan være svært at vurdere såvel videnskabelighed som den fornødne kompetenceudvikling, kommer Dansk Psykolog Forening ikke uden om at tage fat på disse udfordringer, hvis vi fortsat vil sikre psykologstanden og vores specialistuddannelser den fornødne respekt og plads i det danske samfund.

Referencer:

- Bem, S. & de Jong, H. L. (1997): *Theoretical Issues in Psychology: An Introduction*. (London: Sage).
- Binder P.-E. (2000): Praksis og ettertanke, om betydningen af psykoterapeutisk teori. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 37, 225-232.
- Binder, P.-E. (2001): Rom for de uventede måter å forstå på, mulige konsekvenser af Winnicotts relasjonelle terapiforståelse for teoriutvikling, psykoterapiforskning og utdanning i psykoterapi. *Nordisk Psykologi*, 53(1) 3-17.
- Binder, P.-E., Holgersen, H. & Høstmark Nielsen, G. (2000): Relasjonsorientert psykodynamisk praksis er støttet av evidens. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 38(6), 528-539
- Bion, W.R. (1962): *Learning from Experience* (London: Karnac 1984).
- Bohart, A.C., O'Hara, M. & Leitner, L.M. (1998): Empirically Violated Treatments: Disenfranchisement of humanistic and other psychotherapies. *Psychotherapy Research*, 8(2), 141-157.
- Bordin, E.S. (1979): The generalizability of the psychoanalytic concept of the working alliance. *Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 16(3), 252-260
- Chalmers, A. F. (1982): *Hvad er videnskab? En indføring i moderne videnskabsteori* (Kbh.: Gyldendal 1995).
- Chambless, D.L. & Hollon, S.D. (1998): Defining Empirically Supported Therapies. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 66(1), 7-18.
- Crits-Christoph, P., Baranackie, K., Kurcias, J.S., Beck, A.T., Carroll, K., Perry, K., Luborsky, L., McLellan, A.T., Woody, G.E., Thompson, L., Gallagher, D. & Zitrin, C. (1991). Meta-Analysis of Therapist Effects in Psychotherapy Outcome Studies. *Psychotherapy Research*, 1(2), 81-91.
- DeRubeis, R.J. & Crits-Christoph, P. (1998): Empirically Supported Individual and Group Psychological Treatments for Adult Mental Disorders. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 66(1), 37-52.
- Dilthey, W. (1894): *Ideen über enine beschreibende und zergliedernde Psychologie*. In: *Gesammelte Schriften V* (Stuttgart: B.G.Teubner 1957).
- Feyerabend, P. (1964): Realism and Instrumentalism: Comments on the Logic of Factual Support. In: M. Bunge (Ed.): *The Critical Approach to Science and Philosophy* (New York: Free Press).
- Fog, J. (1992): Den moralske grund i det kvalitative forskningsinterview. *Nordisk psykologi*, 44(3).
- Fogh Kirkeby, O. (1994): Sandhedsbegrebet. In: H. Andersen (red.): *Videnskabsteori og metodelære. Bind I – Introduktion (4. udg.)* (København: Samfundslitteratur).
- Garfield, S. (1998): Some Comments on Empirically Supported Therapies. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 66(1), 121-125.
- Henry, W.P., Schacht, T.E., Strupp, H.H., Butler, S.F. & Binder, J.L. (1993b): Effects of Training in Time-Limited Dynamic Psychotherapy: Mediators of Therapists' Responses to Training. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 61, 441-447.
- Henry, W.P., Strupp, H.H., Butler, S.F., Schacht, T.E. & Binder, J.L. (1993a): Effects of Training in Time-Limited Dynamic Psychotherapy: Changes in Therapist Behavior. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 61, 434-440.
- Henry, W.P. (1998): Science, politics, and the politics of science: The use and misuse of empirically validated treatment research. *Psychotherapy Research*, 8(2), 126-140.
- Hougaard, E. (1996): *Psykoterapi – teori og forskning* (København: Dansk psykologisk Forlag).

- Hougaard, E. (1998): Hvad gør en god psykoterapeut "god"? Perspektiver fra empirisk forskning. *Psyke & Logos*, 19, 191-219.
- Hougaard, E. (1999): Psykoterapiforskning og evidensbaseret behandling. *Agrippa*, 19, 5-37.
- Hougaard, E., Diderichsen, B. & Nielsen, T. (1998): Indledning. In: E. Hougaard, B. Diderichsen & T. Nielsen (red.): *Psykoterapiens hovedtraditioner – En indføring i psykoanalytisk, oplevelsesorienteret, kognitiv, systemorienteret og integrativ psykoterapi* (Kbh.: Dansk psykologisk Forlag).
- Høstmark Nielsen, G. & von der Lippe, A.L. (1993): Om psykoterapi i historisk og samfundsmæssigt perspektiv – og om bogens opbygning. In: Høstmark Nielsen, G. & von der Lippe, A.L. (red.): *Psykoterapi med voksne: Fem synsvinkler på teori og praksis* (Kbh.: Hans Reitzel 1996).
- Jørgensen, C.R. (2000): Hvorledes influerer terapeuters udførelse af psykodynamisk psykoterapi på behandlingsudbytte? Håndtering af terapeutfaktorer i effektforskningen 1. *Matrix*, 17(2), 155-186.
- Jørgensen, C.R. (2001): Psykoterapiforskningen som brobygger mellem teori/forskning og praksis. *Psykolog Nyt*, 55(10)
- Kaplan-Solms, K. & Solms, Mark (2000): *Clinical studies in neuro-psychoanalysis: Introduction to a depth neuropsychology* (London: Karnac).
- Kjørup, S. (1996): *Menneskevidenskaberne: Problemer og traditioner i humanioras videnskabsteori* (Frb.: Roskilde Universitetsforlag).
- Kohut H. (1984): Introspection, Empathy and the Semi-Circle of Mental Health. *International Journal of Psycho-Analysis*, 63, 395-407.
- Kuhn, T.S. (1970): *The Structure of Scientific Revolutions (2. Ed.)* (Chicago: University of Chicago Press).
- Lakatos, I. (1974): Falsification and the Methodology of Scientific Research Programmes. In: I. Lakatos & A. Musgrave (Eds.): *Criticism and the Growth of Knowledge* (Cambridge: Cambridge University Press).
- Lambert, M.J. & Okiishi, J.C. (1997): The Effects of the Individual Psychotherapist and Implications for Future Research. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 4(1), 66-75.
- Lübcke, P. (ed.) (1982a): *Vor tids filosofi: Videnskab og sprog* (Kbh.: Politikens Forlag).
- Lübcke, P. (ed.) (1982b): *Vor tids filosofi: Engagement og forståelse* (Kbh.: Politikens Forlag).
- Mayo, J., White, O. & Eysenck, H.J. (1978): An empirical study of the relation between astrological factors and personality. *Journal of Social Psychology*, 105(2), 229-236.
- Moore, R. (1999): The Creation of Reality in Psychoanalysis: A View of the Contributions of Donald Spence, Roy Schafer, Robert Stolorow, Irwin Z. Hoffman and Beyond (Hillsdale, NJ: The Analytic Press).
- Netværket for forskningssamarbejde (CRN) (1994): En international undersøgelse af psykoterapeuters udvikling (ISDP). Basisspørgeskema (dansk version ved E.F. Jørgensen) (Københavns Universitet: Institut for Klinisk Psykologi).
- Ollars, L. (2000): Helikopter og Hotdog. *Bulletin for Antropologisk Psykologi* (7).
- Petocz, A. (2001a): Psychology in the Twenty-First Century: Closing the gap between science and the symbol. In: J. R. Morss, N. Stephenson & H. van Rappard (Eds.): *Theoretical Issues in Psychology* (Boston: Kluwer).
- Petocz, A. (2001b): *The Meaning of Science and the Science of Meaning: Implications for Psychological Practice* (Oplæg v. Dansk Psykolog Forenings årsmøde 16/3-01).
- Rogers, C. (1957): The necessary and sufficient conditions of therapeutic personality change. *Journal of Consulting Psychology*, 21, 95-103.

- Roth, A. & Fonagy, P. (1996): *What works for whom? A critical review of psychotherapy* (London: Guilford).
- Schøn, D. (1983): *Den reflekterende praktiker. Hvordan professionelle tænker, når de arbejder* (Århus: Klim 2001).
- Schøn, D.A. (1987): *Educating the Reflective Practitioner* (San Francisco: Jossey-Bass).
- Spence, D.P. (1989): Rhetoric vs. Evidence as a Source of Persuasion: A Critique of the Case Study Genre. In: Packer, M.J. & Addison, R.B. (Eds.): *Entering the Circle: Hermeneutic Investigation in Psychology* (New York: State University of New York Press).
- Stern, D.N. (1985): *The Interpersonal World of the Infant* (New York: Basic Books).
- Task Force on Promotion and Dissemination of Psychological Procedures (1995): Training in and dissemination of empirically-validated treatments: Report and recommendations. *The Clinical Psychologist*, 48(1), 3-23.
- Vakoch, D.A. & Strupp, H.H. (2000): The evolution of psychotherapy training: Reflections on manual-based learning and future alternatives. *Journal of Clinical Psychology*, 56(3): 309-318.
- Wampold, B. (2001): *The Great Psychotherapy Debate: Models, Methods, and Findings* (Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates).
- Weinberger, J. (1995): Common factors aren't so common: The common factors dilemma. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 2, 45-69.
- Widiger, T.A. & Frances, A.J. (1993): Toward a dimensional model for the personality disorders. In: P.T. Costa & T.A. Widiger (Eds.): *Personality disorders and the five-factor model of personality* (Washington, DC: American Psychological Association).
- Willert, S. (1998): Berørt af menneskehånd. *Psyke & Logos*, 19(1).
- Willert, S. (2000): Bevidsthedsfunktionen – biologiske og psykologiske perspektiver. *Bulletin for Antropologisk Psykologi* (7).
- Windelband, W. (1894): Geschichte und Naturwissenschaft. In: *Präludien: Aufsätze und Reden zur Philosophie und ihrer Geschichte* (Tübingen: Mohr 1924).
- Winnicott, D.W. (1971): *Playing and reality* (Harmondsworth: Pelican 1985).
- Zeanah, C.H., Anders, T.F., Seifer, R. & Stern, D.N. (1989): Implications of Research on Infant Development for Psychodynamic Theory and Practice. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 28(5), 657-668.